

თბილისის საქალაქო პროტესტის ტრანსფორმაცია - სპონტანური აქტივიზმიდან სოციალურ მოძრაობამდე

შესავალი

ურბანული კონფლიქტების ირგვლივ ადამიანთა მობილიზაციას და ამ გზით საქალაქო პოლიტიკაზე საზოგადოების მხრიდან გავლენის მცდელობას დიდი ისტორია აქვს. ურბანიზაციასთან ერთად, ქალაქი ნელ-ნელა იქცა ადგილად, სადაც სოციალურმა ბრძოლამ და ემანსიპატორულმა პოლიტიკამ ერთად მოიყარა თავი (Mayer and Boudreau, 2012, გვ. 273). კონფლიქტები, რომელიც საქალაქო გარემოში წარმოიშობა, ურბანულ რესტრუქტურისა და განახლებაზე გაცემული უბრალო პასუხი არ არის; ამავდროულად, ის საზოგადოებაში მიმდინარე უფრო ვრცელ ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სოციალურ ცვლილებებს ასახავს. „ურბანული სათემო მობილიზაცია ახალი სოციალური დაპირისპირებების და მზარდი პოლარიზაციის პასუხად ჩნდება, რასაც, თავის მხრივ, როგორც ნეოლიბერალიზაციის და გლობალიზაციის პროცესები, ასევე სახელმწიფო ძალაუფლების და ავტორიტეტის ტრანსფორმაცია იწვევს“ (Jacobsson, 2015, გვ. 1).

თუკი ურბანული მოძრაობები ქალაქის ცვლილებების სარკეა, თბილისში გაჩენილი საქალაქო პროტესტები იმ სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური გარდაქმნების პრიზმაში უნდა განვიხილოთ, რომლებიც საქართველოში უკანასკნელი ოცდახუთი წლის მანძილზე მოხდა. მეორე მხრივ, გამომდინარე იქიდან, რომ თბილისში აღმოცენებული საპროტესტო კამპანიები ხშირად ქალაქის ისტორიულ-კულტურული და ურბანული ქსოვილის შენარჩუნების საბაბით მიმდინარეობდა, უნდა მიმოვიხილოთ ქალაქგეგმარებითი პოლიტიკის თავისებურებები, რაც კვლევისთვის სათანადო კონტექსტს შექმნის.

მიუხედავად იმისა, რომ ურბანული მოძრაობები საერთაშორისო სამეცნიერო საზოგადოებისთვის ყოველთვის განსაკუთრებული ინტერესის საგანს წარმოადგენდა, ქართულ აკადემიურ სივრცეში ნაკლებად გვხვდება ისეთი ნაშრომები, რომლებიც ადგილობრივ საქალაქო აქტივიზმს სოციალური და ურბანული მოძრაობების თეორიების ჭრილში გააანალიზებდა ან თუნდაც - მიმოიხილავდა. წინამდებარე კვლევა 2007-2015 წლებში თბილისში სხვადასხვა ფორმის ურბანულ აქტივიზმში ჩართული ჯგუფების შესწავლის გზით ცდილობს, შეავსოს არსებული ხარვეზები და შემდგომი დისკუსიისთვის სათანადო პლატფორმა შექმნას.

კვლევისთვის ამ პერიოდის არჩევა რამდენიმე მიზეზმა განაპირობა. საქალაქო მემკვიდრეობის დაცვის თაობაზე პირველი გახმაურებული აქცია¹ 2007 წელს გაიმართა. ქვეყანა ნელ-ნელა გამოდიოდა პოსტრევოლუციური ეიფორიიდან და არსებული სოციალური და პოლიტიკური სიტუაციის მიმართ კრიტიკული აზრებიც უფრო ხშირად გაისმოდა (Mitchell, 2008). როგორც თავად აქტივისტები აღნიშნავენ (ამაშუკელი და სხვ., 2014, გვ. 11), იმავე, 2007 წელს შეიცვალა კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ კანონი. ცვლილების თანახმად, კანონის ფარგლებში მოექცა ძეგლის მოცულობის გაზრდა, რამაც ძეგლის დასაცავად ბრძოლა გაართულა. წინამდებარე ტექსტში მოვლენების აღწერა 2015 წელს წყდება. მაგრამ 2007 წელს აქტიურად დაწყებული პროცესები ჯერ არ დასრულებულა. ტექსტის ერთ-ერთი მოკრძალებულ მიზანს 2015 წლისთვის არსებული სიტუაციის ანალიზი და მოსალოდნელი შედეგების პროგნოზი წარმოადგენს.

კვლევის კიდევ ერთი ამოცანა იმ სოციალური და პოლიტიკური გარემოს შესწავლაა, რომელმაც ხელი შეუწყო საქართველოს დედაქალაქში ურბანული აქტივიზმის დაბადებას. კვლევისთვის უმნიშვნელოვანესია იმ პოლიტიკურ შესაძლებლობებსა თუ წინააღმდეგობებზე რეფლექსია, რომელიც თანამედროვე ქართული საზოგადოებისთვისაა დამახასიათებელი.

მკითხველს აქვე ვთავაზობთ მცირე თეორიულ ექსკურსს, რომელიც სხვადასხვა ჯგუფების მობილიზაციის, ჯგუფში გაწევრიანების და მართვის სტრატეგიებს შეეხება. შესწავლილია მათი „წინააღმდეგობის რეპერტუარის“ (Tarrow, 2011) ნაირსახეობები და ბრძოლის მეთოდები. დაბოლოს, კვლევა ცდილობს, შეაფასოს სხვადასხვა პროტესტის წარმატების თუ წარუმატებლობის მიზეზები და აღწერს იმ შედეგებს, რომელსაც თბილისში წარმოქმნილმა ურბანულმა აქტივიზმმა მიაღწია.

წინამდებარე ტექსტი *ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის ბიუროს* პროექტის, „ურბანული პროტესტის ანთოლოგია“, ფარგლებში ჩატარებული თვისებრივი კვლევის შედეგებს ეფუძნება. კვლევის მიზნის მისაღწევად საჭირო იყო 2007 წლიდან დღემდე თბილისში მომხდარი საპროტესტო მოძრაობების შეძლებისდაგვარად სრულყოფილი აღწერა. კვლევითმა ჯგუფმა ცხრა სხვადასხვა საპროტესტო ინიციატივა შეისწავლა². ამომწურავი სურათის მიღების მიზნით, სიღრმისეული, არასტრუქტურირებული ინტერვიუს მეთოდით, „ტფილისის ჰამქრის“, „უსაფრთხო სივრცის“, „მწვანე მუშტის“, „პარტიზანული მეზაღეობის“ და

¹ იგულისხმება ლეონიდის N2-ის შენარჩუნებისთვის „ტფილისის ჰამქრის“ მიერ მოწყობილი აქცია.

² გუდიაშვილის მოედნის, ლეონიდის ქუჩის, „მზიურის“, ასათიანის ქუჩის პარკის, მირზა-შაფის ქუჩის, „ციყვების“, ვაკის პარკის, დიღმის ტყე-პარკი და „პანორამა-თბილისის“ აქციები.

„მწვანე ალტერნატივის“ წევრები გამოიკითხნენ. ინფორმანტთა ცალკე ჯგუფს გუდიაშვილის მოედნის საპროტესტო აქციების ორგანიზატორები და ის ადამიანები წარმოადგენდნენ, რომლებიც სხვადასხვა გამოსვლაში აქტიურად მონაწილეობდნენ, მაგრამ თავს რომელიმე კონკრეტული ჯგუფის წევრად არ მიიჩნევდნენ. კვლევის ფარგლებში სულ თოთხმეტი არასტრუქტურირებული ინტერვიუ ჩატარდა. მოგროვილი მასალის კოდირება და დამუშავება კი თვისებრივ მონაცემთა ანალიზის პროგრამა NVIVO-ში გაკეთდა³.

კვლევის შედეგები იმ პერსონალურ გამოცდილებასაც ეფუძნება, რომელიც ავტორებმა საპროტესტო გამოსვლებზე ჩართული თუ ჩაურთველი დაკვირვებისას, მათში ჩვეულებრივი მოქალაქეების სტატუსით მონაწილეობის დროს მიიღეს. კვლევითი ჯგუფი აქტივისტების საქმიანობას სოციალურ ქსელებშიც აკვირდებოდა, აანალიზებდა მათ მიერ გამოყენებულ ვიზუალურ მასალას და თვალყურს ადევნებდა საქალაქო აქტივიზმის მედიასივრცეში გაშუქების თავისებურებებს.

მეთოდების მრავალფეროვნებამ ავტორებს საშუალება მისცა, თბილისის ურბანული ისტორიის ეს საინტერესო მოვლენები განსხვავებული თვალთ დაენახათ, სხვადასხვა კუთხით შეეფასებინათ აქტივიზმში ჩაბმული ჯგუფები თუ დამოუკიდებელი აქტივისტები.

ურბანული პროტესტის სცენა: თბილისი და ურბანული მოძრაობები დაუსრულებელი ცვლილებების ხანაში

ბოლო ორი ათწლეულის მანძილზე, საქართველომ სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების რამდენიმე ეტაპი გაიარა, რომელიც სტივენ ჯონსის (2013) აზრით, კოლაფსის, რეფორმების, სტაგნაციის და დაჩქარების ეპოქებს მოიცავდა. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, კოლაფსის პირობებში, არსებული ინსტიტუციები თითქმის მთლიანად მოიშალა, ან - ფორმალური სახე მიიღო. ამ დროს არსებული ქაოსი დედაქალაქში განსაკუთრებით იგრძნობოდა - მოიშალა სატრანსპორტო და კომუნალურ-საცხოვრებელი მეურნეობა, გაჩნდა არაფორმალური სივრცითი ელემენტები (გარაჟები, ვერტიკალური და ჰორიზონტალური მიშენებები), ქუჩებში შეიარაღებული ბანდები დათარეშობდნენ, სახელმწიფო ელემენტარული უსაფრთხოების უზრუნველყოფასაც კი ვერ ახერხებდა და მეტიც - იძულებული იყო, ინტერესთა თუნდაც მცირე ჯგუფისთვის გაეწია ანგარიში (Van Assche and Salukvadze, 2011).

მას შემდეგ, რაც ცენტრალური ხელისუფლების განმტკიცება მეტ-ნაკლებად მოხერხდა, ქვეყანამ აქტიურად, თუმცა არაერთგვაროვანი წარმატებით დაიწყო

³ <http://www.qsrinternational.com/>

საბაზრო რეფორმების განხორციელება. სიტუაციის შემდგომ სტაბილიზაციას რუსეთში წარმოშობილმა ეკონომიკურმა კრიზისებმა და საქართველოში ღრმად ფესვგადგმულმა კორუფციამ შეუშალა ხელი. აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად გარკვეული ნიშნებისა (მაგალითად, პლურალისტური მედია-სივრცე, მრავალფეროვანი პოლიტიკური სპექტრი), საქართველო კონსოლიდირებულ, დემოკრატიულ პოლიტიკურ ერთობად ქცევას მაინც ვერ ახერხებდა (Nodia and Tevzadze, 2003). სახეზე იყო პოლიტიკური კრიზისი, რომლის კვინტესენციად „ვარდების რევოლუცია“ იქცა.

თბილისში დამოუკიდებლობის შემდგომი პერიოდის პირველი გახმაურებული ურბანული პროტესტი სწორედ 2003 წელს განეკუთვნება, როდესაც აქტივისტების და მოსახლეობის ჯგუფმა დიღმის ტყე-პარკის გაჩეხვის წინააღმდეგ ხმა აიმაღლა. მხატვარმა ანა გაბრიადემ მოცემული ტერიტორიისთვის სარეკრეაციო სტატუსის შესანარჩუნებლად ყველაფერი გააკეთა - დაწყებული ამ საკითხით სხვადასხვა პოლიტიკოსების (მათ შორის - თბილისის საკრებულოს იმდროინდელი თავმჯდომარის, მიხეილ სააკაშვილის) დაინტერესებით, საკუთარი გამოფენებით, მშენებლებთან ხელჩართული ბრძოლით და ბოლოს - ტრაქტორის წინ დაწოლით. დიღმის ტყე-პარკის ისტორია შევარდნაძის ეპოქის თბილისის ურბანული განვითარების სარკეა - ამ არეალის განვითარება მეტწილად შავ ბაზარს, კორუმპირებულ ჩინოვნიკებს და ჩრდილოვან კავშირებს (Van Assche and Salukvadze, 2012, გვ. 12) ეყრდნობოდა, თუმცა, პროცესში იმდროინდელ პოლიტიკურ ხელმძღვანელობასთან დაპირისპირებული გავლენიანი ჯგუფების ჩართვამ ეს ინტერესები უკუაგდო.

“ვარდების რევოლუციის” შემდგომი პერიოდი, ქვეყანაში განხორციელებული რიგი სტრუქტურული ცვლილებების გამო, კვლევისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. მოცემული პერიოდის ქართული “ეკონომიკური სასწაული” მთლიანად განვითარების ნეოლიბერალურ კონცეფციას ეფუძნებოდა (Gallina, 2010; Lazarus, 2010; Van Assche and Salukvadze, 2012). პოსტრევოლუციურ თბილისში ქალაქგანვითარების პოლიტიკური განზომილების გააქტიურება და საქალაქო პოლიტიკაში ნეოლიბერალური მიდგომის წინ წამოწევა ერთდროულად მოხდა. ამ პერიოდში, ქვეყნის ცენტრალური მთავრობა და განსაკუთრებით, პრეზიდენტი აქტიურად იყო ჩაბმული ქალაქგეგმარების სხვადასხვა ასპექტში, შესაბამისად, მუნიციპალური ხელისუფლების და ქალაქმგეგმარებლების პოზიცია სრულიად იყო იგნორირებული (Van Assche et al., 2012).

საპროტესტო მოძრაობების უმნიშვნელოვანესი ტალღა „ვარდების რევოლუციის“ შემდგომ თბილისის განვითარებით უკმაყოფილო აქტივისტებმა,

კერძოდ - „ტფილისის ჰამქრის“ წარმომადგენლებმა ააგორეს. მიუხედავად იმისა, რომ ურბანულ საკითხებთან დაკავშირებით გამოსვლები და დისკუსია მანამდეც ყოფილა - მაგ., დიღმის პარკის შემთხვევა, ან ოდნავ უფრო ადრე - დავით მაღრაძის და ნიკა ვაჩიშვილის ხელმძღვანელობით ჩატარებული აქცია⁴. თუმცა, პირველი მასშტაბური და ორგანიზებული აქცია ორგანიზაცია „ტფილისის ჰამქრის“ სახელს უკავშირდება. 2007 წელს ორგანიზაცია „ჰამქარმა“ ლეონიძის N2-ში მდებარე სახლის დანგრევისგან დაცვის მიზნით დაიწყო პროტესტი, მაგრამ მონაწილეების თქმით, ამ კონკრეტულმა პროტესტმა მასიური სახე ვერ მიიღო. შედეგად, შენობა დაინგრა, თუმცა დაგეგმილი 7-სართულიანის ნაცვლად, ბიზნესმენმა ლაშა პაპაშვილმა ბანკ „რესპუბლიკის“ მხოლოდ ოთხსართულიანი შენობის აგება შეძლო. „ტფილისის ჰამქარი“ არასაპროტესტო საქმიანობასაც ეწეოდა, რის მაგალითადაც ჯგუფის მიერ ჩატარებული რამდენიმე საინტერესო გამოფენა გამოდგება⁵.

იგივე ჯგუფი ურბანული მემკვიდრეობის დაცვის ავანგარდში მომდევნო პერიოდშიც იდგა, როდესაც „ჰამქარმა“ ყოფილი მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის შენობის დემონტაჟი გააპროტესტა და საბოლოო ჯამში, ნაგებობის ისტორიული ფასადის შენარჩუნება შეძლო. თუმცა, უდავოდ, მათ მიერ ორგანიზებულ ყველაზე მასშტაბურ აქციად გუდიაშვილის მოედნის ეპოპეა უნდა ჩაითვალოს. გუდიაშვილის მოედნის დასაცავად ბრძოლა „ტფილისის ჰამქარმა“ ჯერ კიდევ 2007 წელს დაიწყო, პროტესტის ტალღა აქტიურ ფაზაში 2011 წელს გადავიდა, როდესაც ინტერნეტ-სივრცეში მოედნის რეკონსტრუქციის პროექტი (Zechner und Zechner GmbH, 2011) გამოჩნდა. ამავე წლის ზაფხულში „ჰამქარმა“ გუდიაშვილის მოედანზე ფოტოგამოფენა მოაწყო, რომლის მიზანიც მოედნის, როგორც საზოგადოებრივი სივრცის მნიშვნელობის გააზრება გახლდათ. მოგვიანებით, მოედნის დაცვის საქმეში უფრო ფართო საორგანიზაციო ჯგუფი ჩაერთო, რომელიც ძირითადად ხელოვნების სფეროს წარმომადგენლებს აერთიანებდა. სწორედ მაშინ გაჩნდა პროტესტის გამოხატვის ახალი ფორმები და აქციებმა შემოქმედებითი, „სახალისო“ სახე მიიღო.

საორგანიზაციო ჯგუფის მიზანი ფესტივალის მსგავსი ისეთი აქციების ორგანიზება გახლდათ, რომელიც მეტ ადამიანს მოიზიდავდა. ასე გაჩნდა იდეა „მინიფესტის, როგორც მანიფესტის“ შესახებ, რაც გართობის და კარნავალის ელემენტებს სერიოზულ მოთხოვნებს უზამებდა. პროტესტის ასეთმა სახემ საჯარო სივრცეში მანამდე არსებული გამოხატვის ფორმები კარდინალურად შეცვალა.

⁴ ინტერვიუ ალექო ელისაშვილთან.

⁵ „თბილისის ჭედური ყვავილები“ (2011 წლის 11 ივნისი), „ხიდეები თბილისში“ (2010 წლის 10 ნოემბერი), „თბილისი გუშინ, დღეს, ხვალ“ (2008 წლის 7 ოქტომბერი) და სხვები (ტფილისის ჰამქარი, 2011).

პროტესტის ამ ახალმა ფორმებმა რეალიზება უკვე მომდევნო ურბანულ პროტესტებში ჰპოვა და მოქალაქეთა მობილიზაციის ერთ-ერთი ინსტრუმენტად იქცა⁶.

გუდიაშვილის აქციების შედეგად მოედნის ნგრევა შეჩერდა. მნიშვნელოვანი პერიპეტეიების შემდეგ, „ICOMOS საქართველომ“ რეკონსტრუქციის ახალი გეგმის შემუშავების უფლება მიიღო (Suramelashvili, n.d.). ამჟამად გუდიაშვილის მოედნის სივრცისთვის ავთენტური სახის დასაბრუნებლად გარკვეული მოძრაობა შეინიშნება.

ურბანული მემკვიდრეობის შენარჩუნების გარდა, საქალაქო საპროტესტო მოძრაობები ეკოლოგიურ პრობლემებსაც შეეხებოდა. 2010 წელს, როდესაც მთავრობამ ვერეს ხეობაში ავტომაგისტრალის მშენებლობის შესახებ გადაწყვეტილება გაახმაურა, ონლაინ-აქტივისტებმა შექმნეს ჯგუფი „გადავარჩინოთ მზიური“, რომლის მიზანი „მზიურის“ პარკსა და მდინარე ვერეს ხეობაში არსებული მწვანე საფარის შენარჩუნება და ტერიტორიის მოსალოდნელი განაშენიანებისგან დაცვა იყო. სამწუხაროდ, ამ ჯგუფის მიერ ორგანიზებულმა აქციები წარმატებული ვერ გამოდგა და დედაქალაქის ცენტრში მორიგი ავტომაგისტრალი გაიყვანეს.

2012 წლის 2 ოქტომბრის არჩევნების შედეგად, საქართველოს დამოუკიდებლობის შემდგომ ისტორიაში ხელისუფლება პირველად შეიცვალა დემოკრატიული არჩევნების გზით, მაგრამ ურბანული პროტესტები არც ამის შემდეგ შეწყვეტილა მართალია, წინასაარჩევნო დაპირებებში „ქართული ოცნება“ კულტურული მემკვიდრეობისა და ურბანული საკითხებისადმი სენსიტიურობისკენ მზაობას გამოხატავდა⁷, თუმცა ინვესტორებისა და თუნდაც სახელმწიფოს მხრიდან საქალაქო სივრცეებისადმი დამოკიდებულება დიდად არ შეცვლილა. განსაკუთრებით გარემოსდაცვითი აქტივიზმი გააქტიურდა, რაც 2013 წელს საბურთალოზე, ასათიანის N10-ში არსებული პარკის ხოლო მოგვიანებით - კუს ტბის ფერდობის, ე. წ. „ციყვების“ ტერიტორიის გადასარჩენად ჩატარებულ აქციებში გამოიხატა.

2014 წელს გავრცელდა ინფორმაცია, რომ ვაკის პარკში კერძო ინვესტორი სასტუმროს აშენებას გეგმავდა, სწორედ ამ დროს „პარტიზანულმა მებაღეობამ“ მშენებლობის გასაჩერებლად აქტივისტების რესურსების მობილიზაცია დაიწყო. ვაკის პარკის აქციები სხვადასხვა ელემენტებს აერთიანებდა. პარკში გაშლილ კარვებში მოქალაქეები რვა თვის განმავლობაში მორიგეობდნენ, რათა მშენებლობის დაწყებისთვის ხელი შეეშალათ. აქ უამრავი ადამიანი იკრიბებოდა, იმართებოდა

⁶ აქციის ვიზუალური ფორმების შესახებ მომდევნო თავებში ვრცლად იქნება საუბარი.

⁷ საარჩევნო ბლოკი „ბიძინა ივანიშვილი - ქართული ოცნება“ - საარჩევნო პროგრამა <http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/ocnebis%20saarchevno%20programa.pdf> [ნანახია: 20.02.2016]

კონცერტები, პერფორმანსები. ამჟამად ვაკის პარკში სასტუმროს მშენებლობა დროებით გაჩერებულია და „პარტიზანი მებაღეები“ ახლა უკვე სამართლებრივი გზით ცდილობენ მშენებლობაზე ნებართვის გაუქმებას.

„პანორამა თბილისის“ და მირზა-შაფის ქუჩის რეკონსტრუქციის გეგმა წინა მთავრობის „ტრადიციების“ „საუკეთესო“ გაგრძელებად უნდა ჩაითვალოს, როდესაც გავლენიანი პირები, სახელმწიფოსთან ერთად მრავალმილიონიანი პროექტის განხორციელებაში შეხმატკბილებულად არიან ჩაბმულნი, ხოლო დაგეგმვა და დეველოპმენტი, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, საზოგადოების ჩართვას სრულად გამორიცხავს.

2015 წელს, „პანორამა-თბილისის“ და მირზა-შაფის ქუჩის რეკონსტრუქციის გეგმის წარმოდგენას პროტესტის ახალი ტალღა მოყვა. მოძრაობა ლოზუნგით „არა პანორამას“ პირველი შემთხვევა იყო, როდესაც ურბანული საკითხებთან დაკავშირებით, საპროტესტო აქციებში ჩართული სხვადასხვა ჯგუფები გაერთიანდნენ. ასე ჩამოყალიბდა მოძრაობა „ერთად“, რომელმაც „პანორამა-თბილისის“ მშენებლობის წინააღმდეგ ფართო მასშტაბიანი აქცია გამართა. მაგრამ ჯგუფებს შორის არსებული გარკვეული უთანხმოებების გამო, აღნიშნულმა მოძრაობამ, ერთი პირობა, არსებობა შეწყვიტა და მისმა ცალკეულმა ჯგუფებმა ბრძოლა დამოუკიდებლად გააგრძელეს⁸. „პანორამა-თბილისის“ წინააღმდეგ განხორციელებული მოძრაობა მოიცავს როგორც საპროტესტო, ასევე - სამართლებრივ კომპონენტს, რომლის ფარგლებში აქტივისტები სასამართლოს გზით ცდილობენ პრობლემის მოგვარებას.

საქართველოს დედაქალაქში საპროტესტო მოძრაობების ჩამოყალიბება თბილისის განვითარების პარალელურად მიმდინარეობს და ახლად გამოჩენილ გამოწვევებზე უშუალო პასუხს წარმოადგენს. თბილისის ურბანული გარდაქმნა კარგად იხსნება ე. წ. მრავლობითი ტრანსფორმაციის (Sykora and Bouzarovski, 2012) პარადიგმის მეშვეობით. ამ კონცეფციის თანახმად, პოსტსაბჭოთა ტრანსფორმაციის პირველ ეტაპზე დემოკრატიული ინსტიტუტების ჩამოყალიბება ხდება, რასაც მოყვება პრივატიზაცია, ფასების და საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია. ტრანსფორმაციის მეორე ეტაპი ეკონომიკურ რესტრუქტურირებას და მეურნეობის ინტერნაციონალიზაციას მოიცავს, რასაც სოციალური პოლარიზაცია და რაც მთავარია, ეკონომიკაში ნეოლიბერალური პრინციპების ჩამოყალიბება მოჰყვება.

---

⁸ უნდა აღინიშნოს, რომ სავსე სამუშაოების დასრულებიდან ექვსი თვის შემდეგ, 2016 წლის დასაწყისში მოძრაობა „ერთად“ „პანორამა-თბილისის“ წინააღმდეგ ერთიანი აქციის დაგეგმვის მიზნით კვლავ შეიკრიბა.

ტრანსფორმაციის შედეგად ხდება ქალაქების ცენტრების კომერციალიზაცია, ქალაქის შიდა არეალების რეგენერაცია და სუბურბანიზაციის პროცესის გააქტიურება.

თბილისის მრავლობითი ტრანსფორმაცია პოსტსოციალისტური ქალაქების მიერ გაკვალულ გზას მიყვება - 1990-იან წლებში გატარებულმა რეფორმებმა ინსტიტუციების საფუძველი მოამზადა, რომელთა რეფორმირება „ვარდების რევოლუციის“ შემდგომ პერიოდში გაგრძელდა. თბილისის ისტორიის ეს ეპოქა ეკონომიკასა და ქალაქის მართვაში ნეოლიბერალური მიდგომებითაც შეიძლება დახასიათდეს, რაც კაპიტალის და ცენტრალური მთავრობის განსაკუთრებულ როლს გულისხმობს (Van Assche and Salukvadze, 2011). ამ პროცესს ძველი თბილისის სხვადასხვა არეალის რეაბილიტაცია-რეკონსტრუქცია აგვირგვინებს, რომელშიც საზოგადოება თითქმის არ არის ჩართული.

ამრიგად, თბილისში ურბანულ საკითხებთან დაკავშირებით გაშლილმა საპროტესტო მოძრაობამ განვითარების რამდენიმე ეტაპი გაიარა. საწყის პერიოდში მეტწილად ინდივიდუალური საპროტესტო აქციები თანდათან ორგანიზებულ ქმედებებში გადაიზარდა, ჩამოყალიბდა ჯგუფები, რომლებიც განსხვავებული დღის წესრიგით ცდილობდნენ ამა თუ იმ ტერიტორიის დაცვას და საკუთარი აზრის გამოხატვას. ჩამოყალიბდა პროტესტის ორი მთავარი მიმდინარეობა: პირველი გულისხმობდა ურბანული გარემოს დაცვას, ხოლო მეორე მიმართული იყო ქალაქში არსებული კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისკენ. თუმცა, თუ მონაწილეთა პერსონალიებს და ჩართულ ორგანიზაციებს გავითვალისწინებთ, აღნიშნული მიმართულებები უმეტესწილად იკვეთებოდა და ხშირად პარალელურ რეჟიმში მიმდინარეობდა. დაბოლოს, წინა პლანზე ჯგუფებს შორის იდეოლოგიურმა სხვაობებმაც წამოიწია.

ზემოთ მოტანილი კონტექსტი განსჯისთვის საკმაოდ კარგ საფუძველს იძლევა, ტექსტის მომდევნო ნაწილი მიზნად ისახავს, თბილისური გამოცდილება აკადემიურ კონტექსტს შეუსაბამოს და აღწეროს, თუ რამდენად ჯდება აღნიშნული პროცესი ურბანული და უფრო ზოგადად, სოციალური მოძრაობების უკვე არსებულ თეორიებში.

საქალაქო მოძრაობების ადგილი სოციალურ თეორიაში

ურბანული მოძრაობების თეორიები და კვლევა დიდი ხნის განმავლობაში სხვა სახის სოციალური მოძრაობების კვლევებისა და თეორიებისგან იზოლირებულად ვითარდებოდა (Pickvance, 2003). სოციალური მოძრაობის არც ამერიკული და არც ევროპული ტრადიცია ურბანულ საკითხს იმ ძალად არ განიხილავდა, რომელსაც სოციალური მოძრაობის წარმოშობასთან მიყვავართ. ამერიკული სკოლის ავტორები,

ტეროუ, მაკადამსი, ტილი და ზალდი (McAdam, 1986; Tarrow, 2011; Tilly, 2010) უმთავრესად იმ მექანიზმების ძიებით ინტერესდებოდნენ, რომელიც ხელს პოლიტიკურ მობილიზაციას უწყობდა. ისინი საკუთარ ანალიტიკურ ჩარჩოს ურბანული მოძრაობების პოლიტიკური შესაძლებლობების საფუძველზე აგებდნენ.

ევროპული ტრადიცია, რომელიც ახალი სოციალური მოძრაობის თეორიად არის ცნობილი, საქალაქო საკითხის როლს უფრო მნიშვნელოვნად აღიქვამდა, თუმცა მობილიზაციისთვის საკმარის ფაქტორად ასევე არ მიიჩნეოდა. ამ სკოლის წარმომადგენელთათვის სოციალური მოძრაობა არის ქმედება, რასაც სოციალური ცვლილების გამოწვევა შეუძლია. აღნიშნული პარადიგმა გამორიცხავს ბევრ ისეთ დაპირისპირებას, სადაც შედეგი სააშკარაოზე არაა გამოტანილი. მიუხედავად ამისა, ანრი ლეფევრის შრომებში ქალაქის, როგორც ანალიტიკური კატეგორიის შემოტანამ, დისკუსიისა და რეფლექსიისთვის მეტი სივრცე გააჩინა. თავდაპირველად, ლეფევრის იდეა ურბანულის, როგორც სოციალური მობილიზაციის წყაროს შესახებ, მანუელ კასტელსის და დევიდ ჰარვის მწვავე კრიტიკის საგანი გახდა, თუმცა 1990-იანი წლების ბოლოს, როდესაც მსოფლიო პოლიტიკურ-ეკონომიური სურათი საფუძვლიანად შეიცვალა, ამ უკანასკნელებმა სოციალური მოძრაობების ურბანულ ხასიათთან დაკავშირებით ახალი ხედვა შემოგვთავაზეს (Mayer and Boudreau, 2012)/

მრავალფეროვნების მიუხედავად (მაგალითად, სკვოტერები, უსახლკაროთა მოძრაობა და ა. შ.), კასტელსის აზრით, ურბანულ მოძრაობებს რამდენიმე საერთო მახასიათებელი გააჩნიათ. ეს ჯგუფები საკუთარ თავს განსაზღვრავენ, როგორც ქალაქურ სათემო ერთობას; მათი ადგილმდებარეობა განსაზღვრულია, ხოლო ტერიტორია - დაფუძნებული. დაბოლოს, ურბანული მოძრაობების მობილიზება სამი მთავარი მიზნის - კოლექტიური მოხმარების ან საზოგადოებრივი ინფრასტრუქტურის, კულტურული იდენტობის და პოლიტიკური თვითორგანიზების ირგვლივ ხდება (Castells, 1983, გვ. 328).

ქალაქში პოლიტიკური ქმედება ყოველდღიურ ცხოვრებასთან კავშირშია, რაც იმას ნიშნავს, რომ „ხასიათდება ურთიერთდამოკიდებულებებით, არაპროგნოზირებადი ხასიათით და სტრატეგიის არქონით, რაც სოციალური მოძრაობის კლასიკურ გაგებას თავისთავად ეჭვქვეშ აყენებს“ (Mayer and Boudreau, 2012, გვ. 281). შესაბამისად, შედეგებზე საუბრისას აუცილებლად უნდა გავაცნობიეროთ ის ფაქტი, რომ დღევანდელი ურბანული მოძრაობების ხასიათიდან გამომდინარე, სადაც წინააღმდეგობა ხშირად არაორგანიზებული და სტრატეგიას მოკლებულია, შედეგი ცვლილების მოტანაში არ მდგომარეობს, არამედ - თავად მოქმედებაც რეზულტატად უნდა ჩაითვალოს.

ბრენერი, მარკუზე და მაიერი (2012: 7) აღნიშნავენ, რომ დღეს ალიანსები იქმნება უფლებამოსიერების და უკმაყოფილოს შორის. ამგვარი კავშირები ისეთ ჰეტეროგენულ კოლექტივებს შორის, როგორიც არის აქტივისტები, არტისტები, აკადემიის წარმომადგენლები და სხვა, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაშიც იკიდებს ფეხს (Jacobsen, 2015, გვ. 14). მსგავსი ტენდენცია საქართველოში და განსაკუთრებით, თბილისშიც შეიმჩნევა.

ზემოთაღნიშნული მცირე მიმოხილვა მკითხველს სოციალური მოძრაობების თეორიის და ურბანული მოძრაობების ურთიერთკავშირის შესახებ გარკვეულ წარმოდგენას უქმნის. წინამდებარე ტექსტის ერთ-ერთი მიზანი მოგროვილი მასალის და განხილული თეორიული ჩარჩოს საფუძველზე თბილისის ურბანული აქტივიზმის შეფასება გახლავთ. კიდევ ერთი კომპონენტი იმ პოლიტიკური შესაძლებლობების შესწავლაა, რომელიც აქტივიზმში ჩართულ ჯგუფებს გააჩნიათ. ჩარლზ ტილის და სიდნი ტეროუს მიერ შემოთავაზებული კონცეფციების საფუძველზე, კერძოდ, პოლიტიკური შესაძლებლობის თეორიის გამოყენებით განხილული იქნება ამ ჯგუფების მართვის სტრუქტურა, მობილიზაციის თავისებურებები და „წინააღმდეგობის რეპერტუარი“. ადამიანების მობილიზაცია სხვადასხვა მიზნების გარშემო და ამ მიზნების მიღწევის შესაძლებლობა განსხვავდება პოლიტიკური კონტექსტის შესაბამისად. პოლიტიკური შესაძლებლობის თეორიის ავტორების (ტეროუ, ტილი, მაკადამი, ეიზინგერი და ა.შ.) აზრით, სოციალური მოძრაობების წარმატება თუ წარუმატებლობა პოლიტიკურ შესაძლებლობებზეა დამოკიდებული: ტეროუ ამბობს, რომ (2011: 29) ადამიანები მაშინ ერთვებიან კონფრონტაციულ პოლიტიკაში, როდესაც ამისთვის ხელსაყრელი პოლიტიკურ გარემო იქმნება, უფრო ზუსტად - როდესაც არსებობს ამის შესაძლებლობა. შესაბამისად, იმის გარკვევა, თუ სოციალურ და პოლიტიკურ გარემოში დაიბადა ესა თუ ის მოძრაობა, მათი არსის კვლევისთვის გადამწყვეტია. ასევე ეს მიდგომა საშუალებას გვაძლევს, ვიმსჯელოთ თბილისური ურბანული აქტივიზმში ჩართული ჯგუფების სიცოცხლისუნარიანობაზეც.

წიგნის მომდევნო ნაწილები თბილისური საქალაქო მოძრაობების სხვადასხვა ასპექტებს შეეხება. მიმოხილულია მონაწილეთა პერსონალიები, ჯგუფების სტრუქტურა და მობილიზაციის სტრატეგიები. დასკვნით ნაწილში, თეორიული მასალის ფონზე, ურბანული პროტესტის პოლიტიკური განზომილებასა და განვითარების შესაძლო გზებზე იქნება საუბარი.

საპროტესტო აქციების მონაწილეთა პერსონალიები

კვლევის პროცესში ცხადი გახდა, რომ მრავალფეროვანი სოციალური კუთვნილების ინფორმანტების მოძიება რთული იქნებოდა, რაც განსახილველი საპროტესტო მოძრაობების ნიშანდობლივ თავისებურებაზეც მიგვითითებს. კვლევის ინფორმანტების ძირითადი ნაწილი საპროტესტო მოძრაობების „აქტივს“ წარმოადგენდა, რომელიც როგორც წესი, გამოსვლების საორგანიზაციო საკითხებით იყვნენ დაკავებული. ამ ჯგუფის მონაწილეთა აბსოლუტური უმრავლესობა უმაღლესი განათლებისაა, ეწევა ინტელექტუალურ სამუშაოს და ხშირ შემთხვევაში, მათი პროფესიული საქმიანობა და ინტერესები კულტურული მემკვიდრეობის დაცვასთან, ურბანისტიკასთან, არქიტექტურასთან, გეოგრაფიასთანაა დაკავშირებული, რაც საპროტესტო საქმიანობაში მათი ჩართვის ერთ-ერთი მოტივატორია. მნიშვნელოვანია რეკრუტირებულ ინფორმანტთა გეოგრაფია - ისინი ძირითადად ქალაქის ცენტრალურ უბნებში ცხოვრობენ. როგორც ვხედავთ, საქმე მეტ-ნაკლებად პრივილეგირებულ სოციალურ ჯგუფების წარმომადგენლებთან გვაქვს, რომლებიც იცლიან და მოწოდებულნი არიან, საკუთარი დროის, ენერგიის და ხშირად - ფინანსური სახსრების მნიშვნელოვანი ნაწილი საპროტესტო საქმიანობას მოახმარონ. აღნიშნული პასაჟი კარგად ეხამება მაკადამის მიერ შემოთავაზებულ ბიოგრაფიული ხელმისაწვდომობის კონცეფციას (McAdam, 1986). ავტორის აზრით, ინდივიდის იდეოლოგიური სიახლოვე პროტესტის საგანთან, პროტესტებში მონაწილეობის ისტორია და პირადი ქსელები საპროტესტო მოძრაობაში ჩაბმის „სტრუქტურულ“ ბიძგს წარმოადგენს.

რესპონდენტებს საპროტესტო მოძრაობებში ჩაბმის განსხვავებული მოტივები გააჩნიათ. პირველ რიგში, აღსანიშნავია ქალაქგანვითარების სხვადასხვა საკითხებისადმი პროფესიული ინტერესი, რომლებმაც ინფორმანტებს ურბანული საკითხებისადმი ინტერესი გაუღვივეს და დააფიქრეს თბილისში მიმდინარე პროცესებზე. ამ მონათესავე საქმიანობით დაკავებული ადამიანებისთვის საპროტესტო აქციებში მონაწილეობა „პროფესიის რეალიზაციის გზა“ გახდა, ხოლო თავად პროტესტის ადგილები „რეალიზაციის სივრცედ“ იქცა. ინფორმანტთან ნაწილისთვის იმის პროფესიული კუთხით გააზრება, რომ ქალაქის განვითარების პროცესი არასწორად მიმდინარეობს, საპროტესტო მოძრაობაში ჩართვის მნიშვნელოვანი ბიძგია.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი ოცდახუთი წლის მანძილზე თბილისში მომხდარი ცვლილებებს თან დაგეგმვის პოლიტიკის სრული უარყოფა, საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლა და ეკონომიკური ურთიერთობების ნეოლიბერალური მოდელი სდევდა. რესპონდენტების ნაწილისთვის პროტესტებში ჩართვის მიზეზი სწორედ ამ ცვლილებებთან დაკავშირებული რეფლექსიაა. პარკების კუთვნილი

მიწის ნაკვეთების ფრაგმენტაცია და დანაწილება, საზოგადოებრივი სივრცეების, გამწვანებული არეალების შემცირება, ურბანული მემკვიდრეობის უგულვებელყოფა და ქაოტური ქალაქგანვითარება ამ ტრანსფორმაციის პირდაპირ შედეგს წარმოადგენს. აღნიშნული მოვლენები კი ინფორმანტებმა ურბანული გარემოთი საკუთარი უკმაყოფილების მიზეზებად დაასახელეს:

“თავიდან, სადმე ერთ დიდ კორპუსს რომ დაინახავ, იტყვი, რომ ძალიან ცუდია, მაგრამ არა უშავს; მერე მოყვება მეორე; მერე სადღაც ხეს მოგიჭრიან და მიხვდები, რომ ამას ზღვარი არა აქვს; თუ არ გააჩერე, თავისით ვერ მიხვდებიან და არ გაჩერდებიან” (გიგა წიბახაშვილი, „პარტიზანული მეზაღობა“).

ჩამოყალიბებული არასახარბიელო საცხოვრებელი გარემო რესპოდენტთა უკმაყოფილებისთვის საკმარის მიზეზს წარმოადგენს:

„[საპროტესტო მოძრაობაში ჩართვამდე] მე არ მყავდა ბავშვები და არ ვფიქრობდი იმაზე, თუ როგორ გარემოში მოუწევდათ მათ ცხოვრება“; “თბილისში ბავშვების გაზრდა სახიფათოა, მათი ქუჩაში გამოყვანა ჯერ კიდევ სახიფათოა, ჯობია ბავშვი გაიყვანო აივანზე, ვიდრე პარკში, იმიტომ, რომ მთელი ეს გამონაბოლქვი... ბავშვი თუ ეტლით დაგყავს, წამლავ” (ნიკა დავითაშვილი, „პარტიზანული მეზაღობა“).

არსებული პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობები, რომლებიც ქალაქის კონტექსტიდან ადამიანის და ძველი სოციალური გარემოს ამოშლას გულისხმობს, განსაკუთრებით მემარცხენე პროგრამის მქონე ჯგუფებს ამ ყველაფრის საფუძველთა საფუძვლის - პოლიტიკის გაპროტესტებისკენ უბიძგებდა:

„ჩვენ ვაკრიტიკებდით პოლიტიკას და არა კონკრეტულ პრობლემას. ანუ „ციყვები“ არ გაიჩეხოს, არ იყო მთავარი მოტივი. მთავარი მოტივი იყო ის, [რაც] იწვევდა „ციყვების“ პრობლემ[ას]აც [და] ასათიანის პრობლემ[ას]აც“ (ნიკა წიქარიძე, „მწვანე მუშტი“).

ანალოგიურ პრიზმაში შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ ინფორმანტთა ნაწილის მოსაზრება, რომლებიც საპროტესტო მოძრაობებში ჩართვის მიზეზად მიმდინარე პროცესებში ინკლუზიურობის არარსებობას, საქალაქო პროცესებიდან მოსახლეობის ფართო ნაწილის გამოყოფის და ქალაქზე უფლების საჭიროებას ასახელებენ - *“მინდოდა სხვებისთვისაც მეჩვენებინა, რომ ქალაქი არის ჩვენი”* (სალომე ჯაში, გუდიაშვილის მოედნის აქტივისტი).

როდესაც აქტივისტების კულტურული მემკვიდრეობის და გარემოსდაცვითი საპროტესტო მოქმედებებით დაინტერესებაზე ვსაუბრობთ, არ უნდა გამოგვრჩეს ის ფაქტი, რომ საქართველოს უახლოეს წარსულში ამ საქმიანობამ ქართული პოლიტიკური ელიტის ნაწილის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი შტრიხები შეიტანა. თუკი საბჭოთა კავშირის არსებობის ბოლო წლებში დავით გარეჯის და ხუდონჰესის მშენებლობის საწინააღმდეგო მოძრაობებსა და მათში ჩაბმული ადამიანების პერსონალიებს გადავხედავთ, მომავალში წარმატებულ ბევრ პოლიტიკოსს

აღმოვაჩენთ (ყოფილ პრემიერ-მინისტრს, თავდაცვის მინისტრს, პარლამენტარებს და ა.შ.).

საპროტესტო მოძრაობაში ჩართვის კიდევ ერთ მიზეზს პერსონალური მოტივები წარმოადგენს. რესპონდენტთა ნაწილი აღნიშნავდა, რომ ამ საქმეში მეგობრების ჩართულობამ მათზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა:

“ჩემი მეგობრები მიდიოდნენ, დაპოსტეს და მეც წავედი. ჩვენ ჩვენს ჯგუფად მივედი”; “მეგობრებისგან გავიგე, რომ ხაიშში წასვლას აპირებდნენ სხვა აქტივისტებთან ერთად” (ხატია მაღლაფერიძე, „მწვანე მუშტი“).

ცხადი ხდება, რომ პირადი კონტაქტები პროტესტის პოტენციურ მონაწილეთა დაინტერესების და შემდგომში, რეკრუტირების მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს.

ურბანულ პროტესტში ჩართული ჯგუფების სტრუქტურა

კვლევის ერთ-ერთი მიზანი ურბანულ პროტესტში ჩართული ჯგუფების სტრუქტურის კვლევა იყო. კერძოდ, შესწავლილ იქნა, თუ რამდენად წარმოადგენენ აღნიშნული ჯგუფები ორგანიზაციებს, როგორია ახალი წევრების რეკრუტირების სტრატეგიები, მართვის და დაფინანსების პრინციპები.

გამოკვლეული ჯგუფებიდან ოფიციალურ ორგანიზაციას მხოლოდ „უსაფრთხო სივრცე“⁹, „მწვანე ალტერნატივა“¹⁰ და „ტფილისის ჰამქარი“¹¹ წარმოადგენს. როგორც ანა გაბრიამძე (დიღმის პარკის აქტივისტი) აღნიშნა, დიღმის პარკის პროტესტმა ორგანიზაციის შექმნის საჭიროება გააჩინა, რასაც „უსაფრთხო სივრცის“ დაფუძნება მოყვა. რაც შეეხება „ტფილისის ჰამქარს“, იგი 2005 წელს დაარსდა. სხვა ჯგუფებს - „პარტიზანულ მებაღეობას“, „მწვანე მუშტს“ და სხვებს ფორმალური ორგანიზაციის სახე დღემდე არ გააჩნიათ. „პარტიზანი“ აქტივისტი მარიამ ბაქრაძე ამბობს, რომ პარტიზანული მებაღეობა „ჩვეულებრივი სამოქალაქო ორგანიზაცია[ა], რომლის მთავარი ფასეულობა და მიმზიდველობა ის არის, რომ არ არის ორგანიზაცია და არის მოძრაობა, (...) ცოცხალი პროცესია“.

რესპონდენტთა გარკვეული ნაწილისთვის მოძრაობის ორგანიზაციის სახით ფორმალიზება აუცილებელი არ არის. უფრო მეტიც - მათთვის პროტესტის ამჟამინდელი ფორმა იმიტომაც მისაღები, რომ გამოკვეთილი ლიდერის აუცილებლობა არ არსებობს.

⁹ ასოციაცია „უსაფრთხო სივრცე“ - არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი.

¹⁰ „მწვანე ალტერნატივა“ - არასამთავრობო ორგანიზაცია

¹¹ „ტფილისის ჰამქარი“ - არასამთავრობო ორგანიზაცია.

მონაწილეები ორგანიზაციულ და სტრუქტურულ ჩარჩოში მოქცეულები არ არიან, ისინი დამოუკიდებელი ინდივიდების სახით არიან ჩართულები და გამოხატვისას არ იზღუდებიან. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ადამიანებს საზოგადოება კონკრეტული ჯგუფების წევრებად აღიქვამს, რესპონდენტების უმრავლესობა საკუთარ თავს უფრო მეტად ზოგადი, საერთო მოძრაობის წევრად წარმოიდგენს, ვიდრე - რომელიმე ჯგუფის ნაწილად.

გამოიკვეთა, რომ ჯგუფებში მონაწილეთა რეკრუტირება სხვადასხვა მიდგომებით ხდება. „პარტიზანული მებაღეობის“ წარმომადგენლების თქმით, მათ ფეისბუქის გვერდზე გაწევრიანებით დაინტერესებული მრავალი ადამიანი შემოდის. ჯგუფში მისაღებად კი კრიტერიუმები არ არსებობს - მოქალაქეებს შეუძლიათ, პარტიზანების მიერ ორგანიზებულ საქმიანობაში პირდაპირ ჩაერთონ. „მწვანე მუშტი“ საკუთარ ჯგუფში გასაწევრიანებლად რაიმე განსაკუთრებულ მოთხოვნებს არ აყენებს, მთავარია, მსურველი ჯგუფის პრინციპებს და იდეოლოგიას იზიარებდეს და მზად იყოს, ამ ინტერესების დაცვით იმოქმედოს. თუმცა, ნიკოლოზ წიქარიძე აღნიშნავს, რომ ახალი ადამიანების მიმართ ნდობის პრობლემები არსებობს, მაგრამ ეს საკითხი გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ ყოველთვის გვარდება.

გუდიაშვილის პროტესტების მონაწილე ელენე ხუნდაძე იხსენებს, რომ აქციების პირველი და მეორე ტალღის დროს ჯგუფის მართვის პრინციპი სრულიად დემოკრატიული იყო. ფუნქციების გადანაწილება ანალოგიურად ხდებოდა და ყველა საკუთარი რესურსების შესაბამისად იღებდა ვალდებულებებს. გიგა წიბახაშვილის თქმით, „პარტიზანი მებაღეებიც“ მართვის დემოკრატიული პრინციპით ხელმძღვანელობენ. მონაწილეთა აზრით, ამ მოძრაობას არ ჰყავს დირექტორი ან გამოკვეთილი ლიდერი, გადაწყვეტილებების მიღება და ფუნქციების გადანაწილება წინასწარ შეთანხმებული მეთოდით მიმდინარეობს¹². იერარქია არც „მწვანე მუშტში“ არსებობს, კონსენსუსის მიღწევამდე მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღება არ ხდება. გამოკვეთილი ლიდერი ან სპიკერი არც ამ მოძრაობასაც გააჩნია და უფრო მეტიც, აქტივისტები აქციებზეც ცდილობენ, მიკროფონთან, მეგაფონთან თუ პლაკატებთან მოძრაობის წევრები მაქსიმალურად თანასწორად იყვნენ წარმოდგენილები. ნიკა ლოლაძის („პარტიზანული მებაღეობა“) თქმით:

„ჩემთვის უფრო მისაღებია პროტესტის ფორმა, როდესაც არ არის ერთი ლიდერი. ჩემთვის უფრო მნიშვნელოვანია, როდესაც რაღაც ჯგუფი, სამოქალაქო ჯგუფი ქმნის ამ ყველაფერს და არა

---

¹² პარტიზანული მებაღეობის დემოკრატიული პრინციპი ე. წ. „შვიდი ლაიქის“ სისტემას გულისხმობს, რომლის მიხედვითაც „ფეისბუქის“ დახურულ ჯგუფში აქტივისტები ახალ იდეებს აფასებენ და შემდეგ - ახორციელებენ.

ერთი ლიდერი. ეგ იყო ჩემთვის საინტერესო. ამიტომაც ვგრძნობდი თავს კომფორტულად ამ ჯგუფში [პარტიზანული მებაღეობა]“

ურბანულ აქტივიზმში ჩართული ჯგუფების უმრავლესობა თვითდაფინანსებით არსებობს. გუდიაშვილის პროტესტების გარიჟრაჟზე, ყველა ხარჯს ჯგუფის წევრები თავად ფარავდნენ, ხოლო მოგვიანებით, „გლინტვეინის“ გაყიდვით შემოსული თანხა აპარატურის და სხვა საჭირო ნივთების შეძენას ხმარდებოდა, ხოლო ჯგუფი თითოეული დახარჯული ან შეძენილი თეთრის შესახებ საზოგადოებას დეტალურ ანგარიშს აბარებდა. ელენე ხუნდაძის თქმით, გუდიაშვილის საპროტესტო აქციების მეორე ეტაპზე, კონცერტების მოსაწყობად და მერობის კანდიდატებთან საჯარო შეხვედრების ორგანიზებისთვის გარკვეული დაფინანსება უკვე არსებობდა. მაგრამ ამას არ უმოქმედია ფუნქციების გადანაწილებაზე, არ მომხდარა მათი მკაცრი გაყოფა და ყველა მონაწილე საქმიანობას საკუთარი რესურსის შესაბამისად აგრძელებდა.

მონაწილეების მიერ აქციების საკუთარი თანხებით უზრუნველყოფას დადებითი მხარე ახლავს. „მწვანე მუშტს“ „ყულაბა“ გააჩნია, სადაც წევრები და ხშირად, მეგობრები აქციებისთვის საჭირო თანხებს აგროვებენ. ხატია მაღლაფერიძეს (მწვანე მუშტი) სჯერა, რომ იმისთვის, რომ მოძრაობა თავისუფალი იყოს ის „აუცილებელია საკუთარი გიბიდან ფინანსდებოდეს. ასე უფრო თავისუფლად ხარ“. „პარტიზანულმა მებაღეობამ“ საორგანიზაციო მიზნით ფონდ „ღია საზოგადოება - საქართველოსგან“ გრანტი ორჯერ მოიპოვა, მათ შორის ერთ-ერთი - 2013 წლის ოქტომბერში. თავდაპირველად, თანხა მაისურების და სტიკერების დამზადებას მოხმარდა, ხოლო მეორე გრანტი თბილისის გამწვანების გეგმის მომზადების მიზნით, გერმანელი და ქართველი სპეციალისტების ერთობლივი სამუშაოს უზრუნველყოფისთვის გამოიყო. 2013 წელს “ღია საზოგადოების“ გრანტით „უსაფრთხო სივრცემაც“ ისარგებლა და მიღებული თანხით ეკოლოგიური პროექტი განახორციელა. როგორც რესპონდენტები აღნიშნავენ, დაფინანსების სხვა წყაროები მწირია და აქტივიზმი მონაწილეთა ენთუზიაზმს უფრო ეყრდნობა.

თვითდაფინანსების პირობებში არსებობა და ენთუზიაზმზე დაფუძნებული აქტივიზმი ერთის მხრივ ურბანულ პროტესტში ჩაბმულ ჯგუფებს ქმედებების დაგეგმვასა და შესრულებაში მეტ თავისუფლებას აძლევს. თუმცა, მეორე მხრივ, დაფინანსების წყაროს არსებობის შემთხვევაში, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ამ ჯგუფებს უფრო მეტად ექნებათ იმ რესურსების (მაგ. ადამიანური) გამოყენების საშუალება, რომლის მეშვეობით პროტესტში უფრო ფართო მასების მობილიზაციას მოახდენენ.

შესწავლილი ჯგუფების უმეტესობა ფორმალურ ორგანიზაციას არ წარმოადგენს, შესაბამისად, მათივე თქმით, გამოკვეთილი ლიდერები არ ჰყავთ და ყველა წევრი თანაბარი უფლებებით სარგებლობს. თუმცა, გარკვეულ შემთხვევაში, ჯგუფის ცალკეული წევრები უფრო მეტად ჩანან მედიასა და საჯარო სივრცეში. ყველა ჯგუფი მართვის დემოკრატიულ პრინციპს მისდევს, სადაც ძალაუფლება ჰორიზონტალურად არის განაწილებული. ყველა ჯგუფი ახალი წევრების მისაღებად მზადაა და მსურველებს განსაკუთრებული პროცედურების გავლა არ უწევთ. გამოკითხული ჯგუფების აქტივობების უმრავლესობა თვითდაფინანსებულია, თუ არ ჩავთვლით რამდენიმე კერძო შემთხვევას, როდესაც დონორმა თანხა კონკრეტული პროექტის განხორციელებისთვის გამოყო.

წინააღმდეგობის რეპერტუარი

მიუხედავად იმისა, რომ თბილისის ურბანული აქტივიზმის სცენა სხვადასხვა ჯგუფებს აერთიანებს, ის ხერხები, რომელსაც ეს ჯგუფები აქციების დაგეგმვისა და ორგანიზებისთვის იყენებენ, ერთმანეთისგან დიდად არ განსხვავდება.

სხვადასხვა მოძრაობების მიერ სოციალური ქსელების გამოყენება მობილიზებისთვის, ინფორმაციის გავრცელებისთვის და ა.შ. მსოფლიოში აღიარებული პრაქტიკაა. ამის მაგალითია ეგვიპტეში ტაჰირის მოედანზე და თურქეთში ტაქსიმის მოედნის პროტესტების დროს ადამიანების წარმატებული მობილიზება “ფეისბუქის” და “ტვიტერის” გამოყენებით. ამ მხრივ საქართველო გამონაკლისს არ წარმოადგენს, შესაბამისად, აქტივისტებისთვის ძირითად საკომუნიკაციო საშუალება „ფეისბუქია“, რომელიც არამარტო რეკრუტირების, არამედ მნიშვნელოვანი საკითხების განხილვის და გადაწყვეტის საშუალება აღმოჩნდა. ქმედებების დაგეგმვა ძირითადად დახურულ ჯგუფებში მიმდინარეობს, სადაც კონსენსუსის მიღწევას სხვადასხვა გზით, მაგალითად - უკვე ნახსენები „შვიდი ლაიქის პრინციპით“ - ცდილობენ. „მწვანე მუშტის“ წარმომადგენლები აღნიშნავენ, რომ დღეს გადაწყვეტილებებს ფეისბუქით აღარ იღებენ და უპირატესობას შეკრებებს ანიჭებენ, სადაც სხვადასხვა საკითხს, მათ შორის აქციების დაგეგმვასაც განიხილავენ:

„შეხვედრები აუცილებელია, რაც არ უნდა წერო „ფეისბუქზე“, შეხვედრები მაინც აუცილებელია. რამდენიმე დღეში ერთხელ ან თუ ვითარება იძაბება, ყოველდღეც კი ვხვდებით და ვმსჯელობთ, რა უნდა გაკეთდეს. ძირითადად თსუ-ს ეზოში ვიკრიბებით ხოლმე.“ (ხატია მაღლაფერიძე „მწვანე მუშტი“)

თბილისის საქალაქო აქტივიზმის პირველი ეტაპი პლატფორმის „თბილისის ფორუმის“¹³ გარეშე წარმოუდგენელია, რომლის მეშვეობით მთელი რიგი საპროტესტო მოძრაობის შესახებ ინფორმაციის გავრცელება (მაგალითად, ლეონიძის, გუდიაშვილის, იმელის), მონაწილეთა მობილიზება და აქციების დაგეგმვა მოხერხდა. ერთ-ერთი გადამწყვეტი როლი პირადმა ქსელებმაც შეასრულეს. აქციის მონაწილეთა მეგობრები დაინტერესებას თავად გამოხატავენ და სხვადასხვა საქმიანობაში ხშირად ერთვებიან. ჯგუფებზე დაკვირვებისას ძლიერი არაფორმალური ქსელების არსებობაც გამოიკვეთა - პროტესტის მონაწილეები საორგანიზაციო პრობლემების გადასაწყვეტად პირველ რიგში, ჯგუფის არაწევრ მეგობრებს მიმართავენ.

¹³ თბილისის ფორუმი: <http://www.forum.ge>

სალომე ჯაში აღნიშნავს, რომ გუდიაშვილის მოედნის შემთხვევაში, აქციებს - „მინიფესტებს“ საორგანიზაციო ჯგუფი გეგმავდა, რომელიც თავიდან შვიდი კაცისგან შედგებოდა. ჯგუფი სხვადასხვა ადამიანებს - მუსიკოსებს, არტისტებს იწვევდა, რომლებიც საკუთარ შემოქმედებას ფესტივალის ფარგლებში წარადგენდა. გუდიაშვილის აქციების მთავარი მიზანი ისეთი სივრცის შექმნა გახლდათ, სადაც აქციის მონაწილეები თავს თავისუფლად იგრძნობდნენ. ჩანაფიქრის მიხედვით, ეს არ უნდა ყოფილიყო რომელიმე ლიდერის ან ლიდერების მიერ შექმნილი და წარმართული აქცია, არამედ - პროტესტი, სადაც მონაწილეები თავად წარუძღვებოდნენ საპროტესტო მოძრაობას. გუდიაშვილის მოედნის პროტესტი თავდაპირველად დასახულ იდეალს მეტ-ნაკლებად აკმაყოფილებდა. აქ ადამიანები მართლაც მოდიოდნენ როგორც ორგანიზატორები - ზოგი გლინტვეინს ხარშავდა, ზოგი ნივთებს ყიდდა, ზოგიც - „ჩახუტებას“, რაც მოძრაობას ერთობის სულს აძლევდა.

გუდიაშვილის მოედნის აქციების მიერ ნელ-ნელა დამკვიდრებული განსხვავებული აქციების ფორმა სხვა ჯგუფებმა წარმატებით აიტაცეს. აქციების ორგანიზატორები ცდილობდნენ და დღემდე ცდილობენ, მონაწილეებს ისეთი ფორმა შესთავაზონ, რომელიც მეტ დაინტერესებას და ჩართულობას გამოიწვევს. ამის დამადასტურებელია პარტიზანული მებაღეობის, აქტივისტის ნიკა დავითაშვილის აზრით:

„საქმე ის არის, რომ თითქმის არცერთი აქცია სხვას არ ჰგავს, ვცდილობთ, რომ ყოველთვის რაღაც ახალი გავაკეთოთ. პირველ რიგში იმიტომ, რომ აქციაზე სიარული ჩვენ არ მოგვწონდეს, და მეორე - ადამიანები რომ გავახალისოთ“.

ერთ-ერთი ასეთი მაგალითს პარტიზანული მებაღეობის მიერ მოწყობილი „პიკნიკი მერიაში“ წარმოადგენს. კარგა ხანია, პროტესტის ხმაურით გამოხატვა და მუსიკოსების მოპატიჟება ურბანული აქციების განუყოფელ ნაწილად იქცა, თუმცა, მაგალითად, ანა გაბრიადისთვის („უსაფრთხო სივრცე“), პროტესტის ასეთი ფორმა, პლაკატებით გამოსვლა და ხმაურიანი აქციები მიუღებელია. იგი თვლის, რომ პრობლემების მოგვარება სამართლებრივი გზებითაც შეიძლება.

ბევრი აქცია ადამიანების გარეშე ტარდება. მაგალითად, „დაიკავე ტროტუარის“ მოძრაობაში, რომლის ფარგლებში აქტივისტებმა საბურავებში ჩარგული მცენარეებით ტროტუარების გადაკეტვა ცადეს, მხოლოდ რამდენიმე ორგანიზატორია ჩართული. იმის გამო, რომ რამდენჯერმე ამ ქმედებას მონაწილეების დაჯარიმება მოყვა, ნიკა დავითაშვილის მოსაზრებით, ასეთ აქტივობაში რაც შეიძლება ნაკლები ადამიანი უნდა იყოს ჩართული. მისივე თქმით

აქციებისთვის მთავარია სამი კომპონენტის არსებობა: ეს არის „ინოვაცია, არამატერიალურობა და ხალისიანობა“.

საინტერესოა, თუ როგორ ხორციელდება აქციებზე დამსწრეთა მობილიზება: როგორც რესპონდენტების უმეტესობა აღნიშნავს, ამ მიზნით „ფეისბუქი“ უკონკურენტოა, თუმცა, ადამიანებთან პირისპირ კომუნიკაციის მცდელობებიც უნდა აღინიშნოს. მაგალითად, „მწვანე მუშტის“ წარმომადგენლებმა უმაღლესი სასწავლებლები შემოიარეს და სტუდენტებს პრობლემებსა და დაგეგმილი აქციების უშუალოდ გაესაუბრნენ. „მზიურის პარკის“ პროტესტების დროს, ორგანიზატორებმა მიმდებარე საცხოვრებელი სახლების სადარბაზოებში აქციის შესახებ საინფორმაციო პლაკატებიც გააკრეს. „პარტიზანულმა მებაღეობამ“ ინოვაციური მეთოდი დანერგა - „ტვიტერის“ მეშვეობით, ნებისმიერ მსურველს შეეძლო, ჯგუფის საინფორმაციო არხის ხელმძღვრერი გამხდარიყო და მიუხედავად იმისა, გააჩნდა თუ არა სმარტფონი, ინფორმაცია მოკლე ტექსტური შეტყობინების სახით მიეღო. როგორც მონაწილეები აღნიშნავენ, ამ მეთოდმა გაამართლა და განგაშის დროს ადამიანთა მობილიზაციის სისწრაფე საგრძნობლად გაზარდა.

ყველა რესპონდენტი ერთხმად აღიარებს, რომ ფართო საზოგადოების მობილიზაცია მთავარი პრობლემაა, რაც განსაკუთრებით კარგად 13 ივნისის¹⁴ ტრაგედიის შემდეგ გამოჩნდა. ვერეს ხეობის და მიმდებარე ტერიტორიის დასასუფთავებლად უამრავი მოხალისე იყო შეკრებილი; აქტივისტებს მოლოდინი გაუჩნდათ, რომ ადამიანები უფრო მეტ დაინტერესებას გამოხატავდნენ თბილისის წინაშე მდგარი ურბანული პრობლემებისადმი. ისინი იმედოვნებდნენ, რომ ტრაგედიის ერთი კვირის თავზე, ვერეს ხეობაში „მანჰეტენის“ პროექტის¹⁵ წინააღმდეგ დაგეგმილ აქციაზე უამრავი ადამიანი შეიკრიბებოდა, რაც ფუჭი მოლოდინი აღმოჩნდა.

ნატა ფერაძე („პარტიზანული მებაღეობა“) აღნიშნავს, რომ მობილიზაციის დროს ყველაზე მნიშვნელოვანი საზოგადოებისთვის სწორი მესიჯების მიწოდებაა. თუმცა, სხვა აქტივისტებში პესიმისტური დამოკიდებულებაც საკმაოდ შესამჩნევია:

¹⁴ 2015 წლის 13 ივნისის ძლიერი წვიმის და მდინარე ვერეს ხეობაში წყალდიდობის შედეგად თბილისში დაიღუპა ზუსტი რიცხვი ადამიანი და მრავალი ცხოველი, დაიტბორა თბილისის ზოოპარკი, დაინგრა სახლები.

¹⁵ საქართველოს ბიზნესპალატის და სამშენებლო ასოციაციების მიერ შემუშავებული პროექტი, რომელიც 2015 წლის 13 ივნისის ტრაგედიის ადგილას, მდინარე ვერეს ხეობაში საცხოვრებელი და ბიზნესკომპლექსის მშენებლობას გულისხმობდა (ნატროშვილი, 2015)

საჯარო ლექციებს ვკითხულობთ ამ თემებზე, სკოლებსა და უნივერსიტეტებში შევდივართ, ტურებს ვაკეთებთ, სადაც უამრავი ხალხი დადის. შემეცნებით აქციებს ვაკეთებთ გამოფენების და ა.შ. სახით, სოციალურ ქსელში აქტიურები ვართ, ყველა პრობლემაზე ჩვენს პოზიციას ვაფიქსირებთ, ტელევიზია იწნება ეს თუ პრესა. ვერავის სახლში ვერ შევუვარდებით და ძალით ვერავის გამოვიყვანთ. ეს არის საერთო პრობლემა, რომელიც განათლების ხარჯზე, სახელმწიფო ნების არსებობა-არარსებობაზე, მედიის სათანადო აქტიურობაზე გადის, ეს მხოლოდ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების პრობლემა არ არის. (ცირა ელისაშვილი, „ტფილისის ჰამპარი“)

ზემოთ კარგად გამოიკვეთა თბილისური აქტივიზმის საკვანძო პრობლემა, კერძოდ - აქციებზე მიმსვლელთა „ერთი და იგივე სახეები“. როგორც კვლევის ავტორების დაკვირვებამ, ასევე ინტერვიუებმა და ვიზუალურმა მასალამ ცხადყო, აქციებს მეტ-ნაკლებად ერთი და იგივე საზოგადოება ესწრება, რომელთა უმეტესობა ერთმანეთს სახეზეც ცნობს და პირადადაც იცნობს. ცხადი ხდება, რომ თბილისში მიმდინარე ურბანულ აქტივიზმს მონაწილეთა მრავალფეროვნება აკლია. გამონაკლისის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ გუდიაშვილის მოედნის პროტესტებმა თავი ყველაზე განსხვავებულ აუდიტორიას მოუყარა, რაც ასევე მართალია „პანორამა-თბილისის“ საწინააღმდეგო მოძრაობის შემთხვევაშიც, რომელმაც თბილისის ურბანულ პროტესტს ბევრი ახალი სახე შეემატა.

მონაწილეთა მრავალფეროვნების ნაკლებობა მობილიზაციის პრობლემასაც უკავშირდება. დღეს ურბანულ პროტესტში ჩართული ჯგუფები და ინდივიდები ფართო მასების დაინტერესებას და შემდგომ მობილიზაციას ვერ ახერხებენ. ეს შეიძლება აიხსნას იმით, რომ საქართველოს მოსახლეობის უმეტესობის წინაშე მდგარი მწვავე ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების ფონზე, მოქალაქეთა უმეტესობა ქალაქის პრობლემებით არც ინტერესდება¹⁶. რესპონდენტების უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ აუცილებელია მობილიზაციის ახალი სტრატეგიების დასახვა, საერთაშორისო გამოცდილების გაზიარება, რაც საბოლოოდ, წარმატებული მოქმედების საწინდარი გახდება.

გამიჯნული პროტესტი და პარტიული პოლიტიკა

¹⁶თუკი სხვადასხვა ორგანიზაციის მიერ ჩატარებული საზოგადოებრივი აზრის კვლევების შედეგებს გავითვალისწინებთ (მაგალითად, ეროვნული დემოკრატიული ინსტიტუტის გამოკითხვებით), საქართველოს მოსახლეობისთვის უმთავრეს პრობლემას მაინც სოციალური და ეკონომიკური ხასიათის პრობლემები წარმოადგენს (<http://caucasusbarometer.org/en/ns2015ge/codebook/>).

მომრაობების მონაწილეთა შორის არ არსებობს ჩამოყალიბებული აზრი მეინსტრიმული პოლიტიკისადმი დამოკიდებულების თვალსაზრისით. ისინი ერთხმად აღიარებენ, რომ პროტესტი არის და უნდა იყოს არსებული პოლიტიკის წინააღმდეგ მიმართული, ამასთან, მაქსიმალურად ცდილობენ, დისტანცირება მოახდინონ პოლიტიკოსებისგან და ურბანული საკითხის გაპროტესტების პრეროგატივა თავად დაიტოვონ.

თბილისის ქუჩებს და მოედნებს მეოცე და ოცდამეერთე საუკუნეების მიჯნაზე უამრავი საპროტესტო აქცია უნახავს. რუსთაველის გამზირზე ჩაიარა 1978 წელს ქართული ენის სახელმწიფო სტატუსის შესანარჩუნებლად თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან დამრული სტუდენტების და საზოგადოების სხვა წევრების მსვლელობამ მთავრობის იმდროინდელი სასახლისკენ. 1988-1989 წლებში თბილისის ცენტრი ფართომასშტაბიანი საპროტესტო აქციების ეპიცენტრად იქცა, რასაც 1989 წლის 9 აპრილს საბჭოთა ჯარების მიერ მიტინგის სისხლიანი დარბევით დასრულდა. დამოუკიდებლობის პირველი წლები საქართველოს იმდროინდელმა პოლიტიკურმა სპექტრმა და მოქალაქეებმა აქციებზე ყოფნას, დარბევას და თბილისის ომს შეაღიეს, რომელთა სცენაც ასევე რუსთაველის გამზირი და მიმდებარე ტერიტორიები იყო. პოლიტიკური საპროტესტო აქციები ოცდამეერთე საუკუნის საქართველოს განუყოფელი ნაწილი გახდა. ყველაზე ცხად მაგალითებს 2003 წლის „ვარდების რევოლუცია“ და 2007 წლის 7 ნოემბრის საპროტესტო აქციების დარბევა და შემდგომი მოვლენები წარმოადგენს.

ზემოთხსენებული აქციები, მოთხოვნების და ფორმის მრავალფეროვნების მიუხედავად, ძირითადად, საერთო მახასიათებლებს ატარებდნენ. ისინი თავს უყრიდნენ უკმაყოფილო ადამიანებს, რომლებიც არსებული პოლიტიკური სიტუაციისადმი ანტაგონისტურად იყვნენ განწყობილნი. აქციების მონაწილეებისთვის მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებოდა ეკონომიკურ პრობლემებს. ისმოდა პოლიტიკური რეჟიმის შეცვლისა და ცალკეული ლიდერებისადმი უპირობო მხარდაჭერის მოწოდებები.

სამაგიეროდ, თბილისის ურბანული პროტესტები, არც თავისი მიზნებით და არც ფორმით არ წააგავდა დედაქალაქის ქუჩებსა და მოედნებზე გამართულ ადრინდელ აქციებს¹⁷. აქ ნაკლებად ისმოდა პოლიტიკური ხელმძღვანელობის გადადგომისადმი მიმართული მოწოდებები, მონაწილეთა ნაწილი აქციაში

---

¹⁷ თუმცა რესპონდენტების უმრავლესობა საქართველოში აქციების პირველ ინოვაციურ ფორმად მაინც გუდიაშვილის მოედნის მოძრაობას მიიჩნევს.

ნებისმიერი ორიენტაციის და პარტიული კუთვნილების მოქალაქის ჩართვას მიესალმებოდა, ხელმძღვანელობდა რა საჯარო სივრცეების საყოველთაოობის და დემოკრატიულობის პრინციპით. თუმცა, აქციის ორგანიზატორთა და მონაწილეთა ჯგუფის შიგნით ამგვარი დამოკიდებულება ერთგვაროვანი არ ყოფილა. აქციებზე ხშირად ნახავდით ისეთ ადამიანებს, რომლებიც მთავრობის პოლიტიკით უკმაყოფილო ან პოლიტიკურად მოტივირებული იყვნენ. მაგრამ მონაწილეთა უმეტესობა რომელიმე პოლიტიკურ ჯგუფთან გაიგივებას ან მათი გავლენის ქვეშ მოხვედრას თავს არიდებდა.

პარტიებისგან მკაცრად გამიჯვნა პროტესტის პოლიტიზაციას ხელს უშლიდა, რასაც განსაკუთრებით, ვაკის პარკის შემთხვევაში, აქციის მონაწილეები ძალიან უფრთხოდნენ:

„ჩვენ მკაცრად ვემიჯნებით პოლიტიკურ პარტიებს, იმიტომ კი არა, რომ ჩვენ პოლიტიკისგან შორს ვართ, ჩვენ ვცხოვრობთ პოლიტიკაში და ყოველდღიურად შეხება გვაქვს. უბრალოდ პარტიებთან არ გვაქვს არანაირი კავშირი და ამას მკაცრად ვემიჯნებით“ (მარიამ ბაქრაძე, „პარტიზანული მებაღეობა“).

აქტივისტების სხვა ნაწილს ამგვარ მიდგომასთან უარყოფითი დამოკიდებულება აქვს და თვლის, რომ პოლიტიკაში ჩართვის გარეშე არსებული პრობლემების ღრმა და საფუძვლიანი მოგვარება შეუძლებელია:

„არიან სხვები, რომლებსაც პოლიტიკის გაგონებაც კი არ უნდათ და მიაჩნიათ, რომ პოლიტიკაში არ უნდა ჩავერიოთ. არადა ყველაფერი, რაც ხდება, დღეს არსებული პოლიტიკური მიმართულების ბრალია. ეგ არის სათავე“ (ნიკა წიქარიძე, „მწვანე მუშტი“).

გუდიაშვილის მოედნის პროტესტების და მეტ-ნაკლებად, სხვა აქციების პოლიტიკურ პრიზმაში გადატანას ხელს რამდენიმე მიზეზი უშლიდა. ორგანიზატორებს მიაჩნდათ, რომ ფოკუსირებული მოთხოვნების წამოყენება, კერძოდ, კულტურული მემკვიდრეობის კონკრეტული ძეგლის დაცვისკენ მოწოდება აქციების პოტენციური მონაწილეებისთვის უფრო ადვილად აღსაქმელი და მისაღები იქნებოდა, ვიდრე საკითხის სოციალურ-საზოგადოებრივ ჭრილში გადატანა. გაჩნდა შიში, რომ ადამიანები პრობლემას სიღრმისეულად ვერ გაიაზრებდნენ და ამ საკითხებს საზოგადოებრივ ინტერესებს ვერ დაუკავშირებდნენ.

პროტესტში სოციალური და პოლიტიკური კომპონენტის არსებობასთან დაკავშირებით აქტივისტებს შორის დაპირისპირებამ მოძრაობის კონსოლიდირებას ხელი ძალიან შეუშალა. ამის კარგი მაგალითი 2015 წელს გაჩენილი მოძრაობა „ერთად“ გახლავთ.

ჩანართი: “ჩვენ, მოქალაქეები და ორგანიზაციები ვერთიანდებით სამოქალაქო მოძრაობაში "ერთად", რათა ვუზრუნველყოთ ჩვენი საარსებო სივრცის მდგრადი, მოქალაქეების ინტერესზე მორგებული განვითარება. ჩვენი მიზანია სამოქალაქო აქტიურობის გზით ხელი შევუწყოთ გარემოს და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ადეკვატური პოლიტიკის ფორმირებას, რათა დაცული იყოს ადამიანის უფლება იცხოვროს ჯანსაღ და სოციალურად მდგრად გარემოში. მოძრაობა "ერთად"-ის ამოცანაა ხელისუფლების ანგარიშვალდებულების, გადაწყვეტილების პროცესის გამჭვირვალობისა და საზოგადოების მონაწილეობის გაზრდა გარემოსდაცვით და ქალაქგეგმარებით (ან ურბანული განვითარების) საკითხებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებისას” [https://www.facebook.com/ერთად-709862615798949/info/?tab=page_info].

მოძრაობამ “ერთად” „პანორამა თბილისის“ წინააღმდეგ 2015 წლის 31 იანვარს აქცია გამართა, სადაც მოძრაობაში ჩართული სხვადასხვა ჯგუფი თავიანთი განმასხვავებელი ატრიბუტიკით იყო წარმოდგენილი: „პარტიზანი მეზაღების“ გარჩევა მწვანე ქუდებით შეიძლებოდა, „მწვანე მუშტის“ კი წითელი და მწვანე დროშებით. აქცია საკმაოდ ხალხმრავალი, ხმაურიანი და შთამბეჭდავი გამოდგა, თუმცა აქციის დამთავრების შემდეგ ნათელი გახდა, რომ მოძრაობაში ჩართული ჯგუფები მთელ რიგ საკითხებზე ვერ თანხმდებოდნენ. გამოიკვეთა, რომ მონაწილეებს აქციის პოლიტიზაციასთან დაკავშირებით რადიკალური მოსაზრებები გააჩნდათ: „მწვანე მუშტის“ მიერ გამოყენებული წითელი ფერის დროშები დიდი განხეთქილების ვაშლად იქცა. ამ ჯგუფის წარმომადგენლები თვლიდნენ, რომ მსგავსი პროექტების წინააღმდეგ გამოსვლის დროს მხოლოდ გარემოსდაცვითი და კულტურული მემკვიდრეობის საკითხებზე არ უნდა კეთდებოდეს აქცენტი, არამედ, სოციალური პრობლემებიც არანაკლებ მნიშვნელოვანია. „ერთად“-ის სხვა წევრებისთვის ეს იდეა აქციებისთვის მათთვის მიუღებელი, პოლიტიკური ელფერის მიცემას ნიშნავდა. აზრთა სხვადასხვაობის ფონზე, მოძრაობა “ერთად” მალევე დაიშალა, თუმცა პროტესტის ფორმასა და მიმდინარეობაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა.

მიუხედავად გარეგნული „აპოლიტიკურობისა“, რესპონდენტები ხაზს უსვამდნენ, რომ თუკი საფუძვლიანად ჩავეძიებით პროტესტის მიზეზებს, მათი მოძრაობა ისეთ ცვლილებებს მოითხოვს, რის განსახორციელებლად სწორედ პოლიტიკური გადაწყვეტილებებია საჭირო. ზოგიერთმა აქტივისტმა (ალეკო ელისაშვილის და თამარ ამაშუკელი სახით), გააცნობიერა რა ურბანული საკითხების პოლიტიკურ დისკურსში გადატანის საჭიროება, პოლიტიკურ ასპარეზზე გადაინაცვლა.

საქალაქო პრობლემატიკით პოლიტიკოსების დაინტერესება და ჩაბმა აქტიურად გუდიაშვილის მოედნის აქციების მეორე ტალღის განახლების შემდეგ დაიწყო. აქციის ორგანიზატორებისთვის ამ თემის „გამოდვიძების“ მიზეზს არამარტო კულტურული მემკვიდრეობის საკითხის წინ წამოწევა, არამედ - სხვა ურბანული პრობლემებისადმი პოლიტიკოსების ყურადღების გამახვილება წარმოადგენდა.

რადგან 2014 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები ახლოვდებოდა, მომზადდა თბილისის მერობის კანდიდატებისთვის სპეციალური დეკლარაცია, სადაც ქალაქის განვითარების და ურბანული მემკვიდრეობის დაცვის საკითხებიც გათვალისწინებული იყო. ამასთან, თითოეულ კანდიდატს წარედგინა სპეციალური კითხვარი, სადაც ქალაქგანვითარების მთელ რიგ საკითხთან მათი დამოკიდებულება უნდა ყოფილიყო ჩამოყალიბებული. კითხვარის შემუშავებაში „ტფილისის ჰამქრის“ თაოსნობით, რამდენიმე ორგანიზაციამ მიიღო მონაწილეობა, თუმცა კანდიდატების მიერ გაცემული პასუხები აქციის ორგანიზატორთათვის დამაკმაყოფილებელი არ ყოფილა, რადგან მათში კონკრეტული ნაბიჯები არ ჩანდა.

პოლიტიკოსებისთვის არანაკლებ საინტერესო ვაკის პარკის შემთხვევა გახლდათ, რომლის ირგვლივ მოვლენები 2014 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების წინა პერიოდში მომწიფდა. როგორც ერთ-ერთი ინფორმანტი აღნიშნავს, *“ვაკის პარკი თან ძალიან ცხელი წერტილი ... და მერის არჩევნებისთვის კარგი გასათამაშებელი კარტი იყო” (ნიკა ლოლაძე)*, თუმცა მოძრაობის წევრების მნიშვნელოვანი ნაწილი პოლიტიკოსთა ამგვარ განწყობას უარყოფითად შეხვდა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ გარკვეულ პოლიტიკურ ჯგუფებს ვაკის პარკის აქციის ორგანიზატორებთან ფარულად დაკავშირების სურვილიც გაუჩნდათ, მაგრამ საორგანიზაციო ჯგუფი ამას კატეგორიულად შეეწინააღმდეგა. მართალია, თანამშრომლობა არ შედგა, თუმცა ამის მიზეზი პოლიტიკოსების მხრიდან საქმის კულისებს მიღმა მოგვარების სურვილი უფრო იყო, ვიდრე პროტესტის მონაწილეების კატეგორიული წინააღმდეგობა. კიდევ ერთი აქტიური „ცხელი წერტილი“, რომელიც პოლიტიკოსების თვალთახედვის არეალში მოხვდა, „პანორამა თბილისის“ პროექტის წინააღმდეგ დაწყებული საპროტესტო მოძრაობაა. საინტერესოა, რომ „პანორამის“ შემთხვევაში, ისეთი ინდივიდები და პოლიტიკური ჯგუფები გააქტიურდნენ, რომლებიც წინა ხელისუფლების პირობებში, მწვანე მოძრაობის კრიტიკით გამოირჩეოდნენ და ქალაქის იმდროინდელი ხელმძღვანელობის მიერ განხორციელებულ ინფრასტრუქტურულ პროექტებს მხარს გულმხურვალედ უჭერდნენ.

თავიანთ ამჟამინდელ საქმიანობაში აქტივისტები პარტიული პოლიტიკისგან დისტანცირებას ცდილობენ. ისინი მკაცრად ეწინააღმდეგებიან პარტიულობას, რადგან *“როდესაც პოლიტიკოსები ცდილობენ, მოვიდნენ, ... იწყებენ მანიპულირებას” (მანანა ქოჩლაძე, „მწვანე ალტერნატივა“)*. მეორე მხრივ, აქტივისტების ნებისმიერი საქმიანობა პოლიტიკურია: *„რა თქმა უნდა, პოლიტიკაა ყველაფერი, რაც ჩვენს გარშემო ხდება” (მარიამ ბაქრაძე, „პარტიზანული მებაღეობა“)*,

რადგან „პოლიტიკა არ არის მხოლოდ ის, რაც ხდება პარლამენტში, მთავრობის ადმინისტრაციაში, საკრებულოსა და მერიაში,... გაცილებით მეტი პოლიტიკაა იმაში, რასაც მოქალაქეები აკეთებენ“ (ნიკა დავითაშვილი, „პარტიზანული მებაღეობა“). უმეტეს შემთხვევაში, აქტივისტების საქმიანობა არ გადადის საჯარო პოლიტიკის სფეროში, ისინი არ იბრძვიან თანამდებობებისთვის ან - ზეგავლენებისთვის, მათთვის პოლიტიკაში მონაწილეობა მოქალაქეობრივი გრძნობაა.

პასიურობის შედეგად, მოქალაქეები ქალაქზე უფლებას კარგავენ, შედეგად, საჯარო სივრცეების პრივატიზება ხდება. თუკი ურბანულ პროტესტს პოლიტიკური ნაწილი ჩამოცილდება, ამით ნიჰილიზმისთვის მეტი ასპარეზი დარჩება. ფუნდამენტური საკითხების უგულებელყოფა და კონკრეტულ მოთხოვნებზე კონცენტრირება საქალაქო პოლიტიკის ფორმირებაზე გავლენას ვერ მოახდენს: „მაგრამ ის, რომ ითხოვ უფლებას შენს ქალაქზე და თანამონაწილეობას, თავისთავად პოლიტიკური ნაბიჯი და განცხადებაა. ადრესატიც თავისთავად არის ქალაქის ხელისუფლება“ (ელენე ხუნდაძე).

რა მოიტანა თბილისის ურბანულმა პროტესტებმა: შედეგები და მონაწილეთა რეფლექსია

კვლევის მონაწილეები საპროტესტო მოძრაობის შედეგებს განსხვავებულად აფასებენ. სახეზეა მეტ-ნაკლებად ამბივალენტური დამოკიდებულება, რაც რესპონდენტების განსხვავებული შეხედულებებით და მოლოდინებით შეიძლება აიხსნას. რესპონდენტებმა ვრცლად ისაუბრეს საქმიანობის ნაკლოვანებებზე და იმ აქციებზე, რომლებიც პირადი გადმოსახედიდან, ყველაზე დასამახსოვრებელი და შთამბეჭდავი აღმოჩნდა. ინფორმანტთა უმეტესობისთვის გუდიაშვილის მოედნის პროტესტი, „პანორამა-თბილისის“ წინააღმდეგ მოძრაობა და ვაკის პარკის პროტესტი ყველაზე დასამახსოვრებელი იყო.

რესპონდენტებისთვის პროტესტის წარმატების უმთავრეს ინდიკატორად იმ პროცესების დროებით შეჩერებაა, რომლის წინააღმდეგაც გამოდიოდნენ. საინტერესოა, რომ ის, რაც ინფორმანტთა ერთი ნაწილისთვის წარმატებაა, მეორისთვის პირიქით - მარცხის ნიშანია. შეფასებების არაერთგვაროვნება პროტესტების გაურკვეველი მდგომარეობითაა გამოწვეული: თითქოს წარმატებული შედეგი დამდგარია, მაგრამ ამასთან, არავინ იცის, საბოლოოდ დაცვის ობიექტს რა ბედი ეწევა: „წარმატებულად თუ ჩავთვლით ორივეს [გუდიაშვილის და ვაკის პარკის პროტესტებს], წარმატება ის არის, რომ კონფლიქტი კი არ გადაიჭრა, არამედ -

გაიყინა“ (ნიკა ლოლაძე). თითქოს მიზანი მიღწეულია, მაგრამ შესაძლოა, რომ ახლანდელი მდგომარეობა უარესობის მაჩვენებელია - „გუდიაშვილზე თუ შედეგს იმას დავარქმევთ, რომ ახლა „შანელის“ ბუტიკი არ არის...[ვფიქრობ, პროტესტი] შედეგიანი იყო. საერთო ჯამში, ეს უბანი [მაინც] ჯოჯოხეთს დაამსგავსეს“ (თამარ გურჩიანი). პროცესების შეჩერება სამომავლოდ მეტი აქტივობის საწინდარია და შესაძლებელია, არსებული მდგომარეობის გამარჯვებად მონათვლა, თუმცა ეს არ არის საბოლოო.

თბილისის ურბანულმა პროტესტებმა ახალი ქმედებების პროვოცირება შეძლეს. ადამიანებმა დაინახეს, რომ გარკვეული ზეწოლის მოხდენა მაინც შესაძლებელია, საჭიროა, მცირედი მაინც გააკეთონ რაღაცის შესაცვლელად. გარემოსდაცვითი და საქალაქო პრობლემები მოსახლეობას უშუალოდ შეეხო, რამაც პირდაპირპროპორციულად გაზარდა ამ საკითხით დაინტერესებული და გაცნობიერებული ადამიანების რაოდენობა. ადამიანთა ეს ნაწილი უფრო „პასიური მაპროტესტებელია“, მათ ინდიფერენტულობას ვერ დავწამებთ, თუმცა ქმედებისგან თავს იკავებენ. მიუხედავად ასეთი მდგომარეობისა, ისინი აქტიურად ერთვებიან დისკუსიაში, სვამენ კითხვებს. გაჩნდნენ ადამიანები, რომლებიც საკუთარი სივრცის, ეზოს დაცვის მიზნით გამოვიდნენ.¹⁸

პროტესტების კიდევ ერთ შედეგს მეტი ორგანიზებულობა წარმოადგენს. დღეს, საპროტესტო ტალღის საწყის ეტაპებთან შედარებით, სულ უფრო მეტი ადამიანი ერთვება აქტივობაში, რითაც საერთო საქმეში გარკვეული წვლილი შეაქვს. თუმცა, ორგანიზაციათა მრავალფეროვნება და მათი შეხედულებების, იდეოლოგიის თუ მოლოდინების სიჭრელე გარკვეულ პრობლემებს ქმნის: „არის აღმასვლა და აქ გავჩერდით რაღაც წერტილზე და ნელ-ნელა ისევ უკან მიდის ყველაფერი, იმიტომ, რომ არ გვინდა რაღაცების დათმობა და არ გვინდა გავხდეთ პოლიტიკურები“ (ნიკა წიქარიძე, „მწვანე მუშტი“).

მეტი ორგანიზებულობა გამოცდილებასთან ერთად მოდის. თანამედროვე საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების საშუალებით, აქტივისტები გაცილებით ეფექტურები არიან. წარმატებული საქმიანობა სხვებისთვის საკუთარი გამოცდილების გაზიარებასაც გულისხმობს: „გვეკითხებიან და გარკვეულწილად კონსულტანტების როლშიც გამოვდივართ მათთვის - რაღაცები რომ აღმოვაჩინეთ, ჩვენ პირველ რიგში გვინდა, რომ რაც შეიძლება ბევრ ადამიანს ვაჩვენოთ, რომ ლოკალურად შეძლონ ამის გამოყენება“ (ნიკა დავითაშვილი).

¹⁸ იგულისხმება „აილე ქალაქის“ აქცია. ამ მოქმედების ფარგლებში, მოქალაქეებმა საკუთარი სახლების თუ ბიზნესის წინ ავტომობილების პარკინგის საწინააღმდეგოდ საბურავები დააღაგეს (ინტერვიუ ნიკა დავითაშვილთან და სალომე ჯაშთან).

რესპონდენტები პროტესტის კიდევ ერთ მნიშვნელოვან შედეგად საზოგადოების ინფორმირებას და ურბანული საკითხებით დაინტერესებას თვლიან. გუდიაშვილის მოედნის აქციებამდე საპროტესტო მოძრაობები, როგორც წესი, ან „სახელმწიფო დონის პრობლემებზე იყო ორიენტირებული, ან ყველა ჯგუფი ცალ-ცალკე იცავდა თავიანთ უფლებას“. ახლა კი მონაწილეთა რაოდენობა, გეოგრაფია და ინტერესები გაცილებით ფართოა. კონკრეტული შედეგი იყო ის, რომ ქალაქის ცალკეული ლოკალური „ცხელი წერტილების“ შესახებ გაცილებით მეტმა ადამიანმა გაიგო: „ყველამ გაიგო, სად იყო გუდიაშვილის მოედანი“. ინფორმირებას თან ერთვოდა ადამიანების ცნობიერების ამაღლება და ინდიფერენტულობის ღრუბლის გაფანტვა, რადგან თუნდაც ვაკის პარკის მოძრაობის მაგალითზე ბევრმა დაასკვნა, რომ „მათი ხმაც მნიშვნელოვანია“, „ქუჩაში გამოსვლა უაზრობა არ არის“ და „მათაც შეუძლიათ რაღაცის შეცვლა“. მნიშვნელოვანი იყო ქალაქის თემატიკით დაინტერესებული მეტი ადამიანის გაცნობა, რომელთანაც შესაძლებელი გახდა კარგი საქმის კეთება.

საპროტესტო მოძრაობის მარცხის ან წარუმატებლობის მთავარ მიზეზად რესპონდენტებისთვის იყო ის, რომ წარმატებები იყო მხოლოდ „წერტილოვანი“ – *„აკუპუნქტურული ჩარევა...[], მთლიანად სისტემაზე, ხედვასა და პოლიტიკაზე დიდად ვერ მოგახდინეთ გავლენა“ (ელენე ხუნდაძე)*. გამარჯვება იზომება არა „ცალკეული მოედნის“ გადარჩენით, რაც ლოკალური რიგის ამოცანაა, არამედ იმით, რომ თბილისში ცხოვრება ჯერ ისევ სახიფათოა, „თბილისში ბავშვების გაზრდა სახიფათოა, მათი ქუჩაში გამოყვანა ჯერ კიდევ სახიფათოა“ (ნიკა დავითაშვილი). მართალია, ცალკეული წარმატების მიღწევა მოხერხდა, თუმცა საქმის ფართომასშტაბიან ლოგიკურ დასასრულამდე მიყვანისგან მოძრაობა მაინც შორს არის.

მოძრაობის წარმატებას კიდევ ფაქტორი უშლის ხელს. სხვადასხვა საორგანიზაციო ჯგუფებს შორის არ არსებობს კოორდინაცია და შეთანხმებული მოქმედების გეგმა, ზოგჯერ ადგილი აქვს დაგვიანებულ რეაქციას. როგორც ირკვევა, სწორედ შიდა საქმეების და ურთიერთობების მოუგვარებლობაა უფრო მნიშვნელოვანი, ვიდრე სახელმწიფოს ან ცალკეული გავლენიანი პირების არსებობა. ცირა ელისაშვილმა აღნიშნა, რომ ხშირად სხვადასხვა პროფილის ორგანიზაციების მიერ გარკვეული საკითხების გადაფარვა ხდება, კერძოდ, მისი აზრით, გარემოსდაცვით ორგანიზაციას ახალი მშენებლობის პრობლემა გარემოს დაცვითი კუთხით უნდა აინტერესებდეს და არა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის კუთხით. ხშირად აქციების შინაარსი დაუსაბუთებელი და არათანმიმდევრულია, რაც „პანორამა-თბილისის“ საწინააღმდეგო აქციებზე კარგად გამოჩნდა. „მწვანე

ალტერნატივის“ წევრის, მანანა ქოჩლაძის აზრით, საქართველოში რაც პროტესტს ყველაზე მეტად აკლია არის: „მობილიზაცია, გასაგები მესიჯები და ვიზუალი“.

რესპონდენტები იზიარებენ იმ აზრს, რომ ხელშესახები შედეგებისთვის პროტესტი უფრო მასობრივი უნდა გახდეს. როგორც ირკვევა, გუდიაშვილის მოედნის შემთხვევაში, პრობლემის არსი თითზე ჩამოსათვლელ ადამიანებს ესმოდათ, ისიც „თავისი განათლებიდან და ინფორმაციიდან გამომდინარე“. საბოლოოდ, ყველამ ვერ მოახერხა, გაეაზრებინა *“მოთხოვნების შინაარსი, რა პრობლემები იდგა [მათ] უკან“*. ამ მოსაზრებას პროტესტის კიდევ ერთი მთავარი პრობლემა, კერძოდ, მოსახლეობის ფართო მასების ნაკლები ჩართვა უკავშირდება. მარიამ ბაქრაძის აზრით, გუდიაშვილის მოედანის აქციებს იმ მხრივ გააჩნდა დიდი მნიშვნელობა, რომ შესაძლებელი იყო, ამ ადგილის ფასეულობის შესახებ გაცილებით ბევრ ადამიანს გაეგო, თუმცა საზოგადოებასთან სტრატეგიულად გამართული და ეფექტური კომუნიკაციის დამყარება ვერ მოხერხდა.

იმავეს ამბობს ელენე ხუნდაძე - მოსახლეობა პროტესტის მონაწილეების მოთხოვნებსა და თავიანთ ცხოვრებას შორის კავშირს ვერ ხედავს. ადამიანებს თავიანთი ავარიული სახლებიდან უკეთეს საცხოვრებელ პირობებში გადასვლა ურჩევნიათ. მათთვის გაუგებარია, რატომ უნდა მოხდეს სახლების შენარჩუნება, ისინი არ ეძებენ სხვა ალტერნატივას, კერძოდ - პირველადი სახის შენარჩუნებით რესტავრაციის მოთხოვნას.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ხაზი, რაც წარმატება-წარუმატებლობის შეფასებისას გამოიკვეთა, ინფორმანტთა პროტესტის შედეგებისადმი არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებაა. როგორც აღვნიშნეთ, აქციებმა ვერ მიაღწა სიტუაციის ძირეულ ცვლილებას და მხოლოდ პროცესის დროებით შეჩერება მოახერხა. პროტესტის ამბივალენტურობას ისიც უწყობს ხელს, რომ მეორე მხარე - სახელმწიფო, ინვესტორი თუ გავლენიანი მოქალაქე - ყოველთვის მობილიზებულია: *„რეაგირებას ვერც კი ასწრებ. წინასწარ ხომ არ გაფრთხილებენ, რომ ხის მოჭრას აპირებენ“* (გიგა წიბახაშვილი). რესპონდენტების ნაწილისთვის პრობლემას შედეგის განცდის არარსებობაც წარმოადგენს.

დაბოლოს, საპროტესტო მოძრაობების მარცხის შეფასებისას, გამოიკვეთა, რომ მოსალოდნელზე უფრო საჭირო და რთული ინფორმაციის გავრცელება აღმოჩნდა. აქციებმა „საინფორმაციო ომი“ წააგეს, რის გამოც ფართო მოძრაობის გაშლა შეუძლებელი აღმოჩნდა. ამავე პრობლემას უკავშირდება ურბანული საპროტესტო მოძრაობის და მედიის არაერთგვაროვანი ურთიერთობა. როგორც წესი, აქციები სატელევიზიო საშუალებებით ნაკლებად შუქდებოდა. ეს განსაკუთრებით გუდიაშვილის მოედნის დაცვის მოძრაობას შეეხებოდა, სადაც ცენტრალური

სატელევიზიო არხების წარმომადგენლები თითქმის არ გამოჩენილან. ამ აქციის, ისევე, როგორც სხვების შესახებ ინფორმაციის გავრცელების ძირითად წყაროს მაინც ახალი ამბების ელექტრონული საშუალებები და ონლაინ-პერიოდიკა წარმოადგენდა.

აქტივისტები მაინც თანხმდებიან, რომ სატელევიზიო საშუალებების მიერ მათი საქმიანობის გაშუქების კუთხეს წარმატებასთან პირდაპირი კავშირი აქვს. გამოიკვეთა, რომ ხშირად, მედიის წარმომადგენლები პოლიტიკურად მოტივირებულები იყვნენ. ნიკა დავითაშვილმა ამის საილუსტრაციოდ ვაკის პარკში დაწყებული მშენებლობის მაგალითი მოიყვანა, რომლის ინიცირება თბილისის ყოფილი მერის (2005-2013), გიგი უგულავას მმართველობის უკავშირდებოდა: „*მისი გულშემატკივარი მედია ცდილობდა, რომ მტრულად ყოფილიყო ჩვენს მიმართ განწყობილი, მაგრამ როგორც კი ლაპარაკი დაიწყო პანორამა თბილისზე ან რაღაც სხვაზე, ზუსტად ეგ მედია გახდა ჩვენი მეგობარი*“.

დასკვნის ნაცვლად

თბილისში გაჩენილი ურბანული ჯგუფების აქტივიზმი სულ უფრო მეტად იღებს ურბანული სოციალური მოძრაობების სახეს, რის მაგალითს ზემოთაღწერილი მოძრაობა „ერთად“ წარმოადგენს. სოციალური მოძრაობების არსებობისთვის ორი მთავარი კომპონენტია საჭირო - საერთო რწმენებსა და სოლიდარობაზე დამყარებული არაფორმალური კავშირები და კონფლიქტური საკითხები, რომლის გარშემო ადამიანები და ჯგუფები ერთიანდებიან (Della Porta and Diani, 2009). გაანალიზებული ემპირიული მასალა ცხადყოფს, რომ ურბანული ჯგუფების ცხოვრებაში არაფორმალური კავშირები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს, რაც აქტივისტებს რიგი საკითხების გადაჭრაში ეხმარება. გარდა ამისა, შეზღუდულია კონფლიქტური საკითხების თემატიკა, რომლის ირგვლივ აღნიშნული ჯგუფები ერთიანდებიან: თითქმის ყოველი პროტესტის მიზანს ურბანული მემკვიდრეობის, ქალაქის ისტორიულ-კულტურული სახის და ეკოლოგიური საკითხების შესახებ საზოგადოების ყურადღების მიქცევა წარმოადგენს. სამწუხაროდ, პროტესტის ყურადღების მიღმა ხშირად რჩება უთანასწორობა, ღირსეული საცხოვრისის და უსახლკაროთა პრობლემა, რაც მსოფლიოში სოციალური მოძრაობების ბრძოლის მთავარ მიზანს წარმოადგენს¹⁹.

¹⁹ ამ მხრივ გამონაკლისს „ურბან-რეაქტორის“ ინიციატივა „საცხოვრისი ყველას“ წარმოადგენს, რომლის ფარგლებში აქტივისტები დევნილი მოსახლეობის გამოსახლების პრობლემაზე ამახვილებდნენ ყურადღებას.

სიდნი ტეროუს მიხედვით, „ადამიანები უბრალოდ არ მოქმედებენ კოლექტიურად“ (Tarrow, 2011, გვ. 29), ისინი ე. წ. სოციალური მოძრაობების რეპერტუარს საკუთარი წინააღმდეგობის გამოხატვისთვის იყენებენ, რომელიც დროისა და ადგილის მიხედვით განსხვავებულია. თბილისში არსებული ჯგუფები, წინააღმდეგობის სხვადასხვა რეპერტუარის გამოყენებით, იქნება ეს ხმაურიანი საპროტესტო აქცია, პერფორმანსი თუ სამართლებრივ დონეზე წარმოებული ბრძოლა, ურბანული მოძრაობების იმ თავისებურებებითაც ხასიათდებიან, რაც მანუელ კასტელსმა შემოგვთავაზა (Castells, 1983, გვ. 328): მათი პროტესტი ქალაქთანაა დაკავშირებული, შემოსაზღვრული და დაფუძნებულია თბილისში, თუმცა, ხშირად დედაქალაქის გარეთ არსებულ კონფლიქტურ საკითხებშიც ერთვებიან (მაგალითად, ხაიშის და კაზრეთის საპროტესტო მოძრაობები); მათი მობილიზება კოლექტიური მოხმარების, კულტურული იდენტობის და პოლიტიკური თვითმენეჯმენტის ირგვლივ ხდება.

კასტელსის მიერ შემოთავაზებული ამ მახასიათებლების გარდა, ურბანული სოციალური მოძრაობებისთვის იდენტობას, პოზიციას და პროგრამას დიდი მნიშვნელობა აქვს (Tilly, 2010, გვ. 185), რაც თბილისის მაგალითზე კარგად ჩანს. მართალია, ყველა განხილულ მოძრაობას ჩამოყალიბებული პოლიტიკური პლატფორმა არ გააჩნია, მაგრამ ნიშანდობლივია საკმაოდ ძლიერი მემარცხენე ინიციატივის არსებობა.

თბილისის ურბანული სოციალური მოძრაობების საწყისების გაანალიზებისას ცხადი ხდება იმ სოციალური და პოლიტიკური გარემოს როლი, რომლის პირობებში აქტივისტთა ეს ჯგუფები ჩამოყალიბდნენ და საქმიანობენ. ტეროუს აზრით (Tarrow, 2011, გვ. 29), ადამიანები წინააღმდეგობრივ პოლიტიკაში მაშინ ერთვებიან, როდესაც პოლიტიკური შესაძლებლობების და წინააღმდეგობების სახე იცვლება. შევარდნაძის მმართველობის ბოლო პერიოდში დაწყებულმა ცვლილებებმა, გარკვეულწილად, გააჩინა ურბანული პროტესტის ერთეული ჩანასახი, დიდმის პარკის სახით. მიუხედავად იმისა, რომ „ვარდების რევოლუციამ“ ძირეული ცვლილებები გამოიწვია, მან ადგილი აღარ დატოვა საპროტესტო მოძრაობისთვის. მართალია, „ჰამქრის“ საქმიანობა 2006 წლიდან გააქტიურდა, იგი მაინც სპონტანურ და მცირერიცხოვან ხასიათს ატარებდა. მეორე მხრივ, 2007 წლის ნოემბრის აქციებმა, მათმა გამოკვეთილად პოლიტიკურმა ხასიათმა ურბანულ საკითხებთან დაკავშირებული აქტივში უკანა პლანზე გადაწია. ახალი პოლიტიკური შესაძლებლობები 2011 წლის შემოდგომიდან გამოიკვეთა, როდესაც პოლიტიკურ სივრცეში ბ. ივანიშვილის სახით, ახალი, მძლავრი ფიგურა გამოჩნდა. მის მიერ შეკრებილ პოლიტიკურ გუნდს გააჩნდა გარკვეული მცდელობა, ურბანული

აქტივიზმი პოლიტიკურ დღის წესრიგში შემოეტანა, რასაც მთავრობის მოქმედებებიც უწყობდა ხელს. 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდგომმა ცვლილებებმა ურბანული აქტივიზმისთვის ასევე გააჩინა ახალი შანსები, თუმცა აქტივისტებისვე სიტყვით, თუკი წინა მთავრობის პირობებში, მათი ხმის გაგონება შეუძლებელი იყო, ამჟამად მოწოდება მმართველებს კი კარგად ესმით, თუმცა ქმედებაზე მაინც უარს აცხადებენ.

თბილისში არსებული ურბანული სოციალური მოძრაობის გარკვეულ ნაწილს პოლიტიკურ განზომილებაში გადასვლის მნიშვნელოვანი შანსი გაუჩნდა. ზოგიერთი აქტივისტის პოლიტიკურ სივრცეში გადაბარგება და აქტივისტთა ჯგუფის მხრიდან პოლიტიკური ბრძოლის აუცილებლობის გაცნობიერება გვაფიქრებინებს, რომ ურბანული თემატიკა სულ მალე ქართული პოლიტიკური დისკურსის მნიშვნელოვან ნაწილად იქცევა, ხოლო სპონტანური აქტივიზმი ძლიერ და საქალაქო ფესვებთან დაკავშირებული სოციალური მოძრაობის სახეს მიიღებს.

ლიტერატურა

- Castells, M., 1983. The city and the grassroots: a cross-cultural theory of urban social movements. Univ of California Press.
- Della Porta, D., Diani, M., 2009. Social movements: An introduction. John Wiley & Sons.
- Gallina, N., 2010. Puzzles of state transformation: the cases of Armenia and Georgia. *Caucasian Review of International Affairs* 4.
- Jacobsson, K., 2015. Grassroots in the City: Urban Grassroots Movements in Central and Eastern Europe and Post-Soviet Space, in: 22nd International Conference of Europeanists. Ces.
- Lazarus, J., 2010. Neo-liberal State Building and Western “Democracy Promotion”: The Case of Georgia, in: SGIR 7th Pan-European Conference, Stockholm, Sweden.
- Mayer, M., Boudreau, J.-A., 2012. Urban politics: trends in research and practice. *The Oxford Handbook of Urban Politics* 273.
- McAdam, D., 1986. Recruitment to high-risk activism: The case of freedom summer. *American journal of sociology* 64–90.
- Mitchell, L.A., 2008. What was the Rose Revolution for? Understanding the Georgian revolution. *Harvard International Review*.
- Nodia, G., Tevzadze, G., 2003. Building Democracy in Georgia Attempts to Establish Democracy in Georgia.
- Pickvance, C., 2003. From urban social movements to urban movements: a review and introduction to a symposium on urban movements. *International Journal of Urban and Regional Research* 27, 102–109.
- Sýkora, L., Bouzarovski, S., 2012. Multiple Transformations Conceptualising the Post-communist Urban Transition. *Urban Studies* 49, 43–60.
- Tarrow, S., 2011. *Power in Movement: Revised and Updated Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilly, C., 2010. *Regimes and repertoires*. University of Chicago Press.
- Van Assche, K., Salukvadze, J., 2012. Tbilisi reinvented: planning, development and the unfinished project of democracy in Georgia. *Planning Perspectives* 27, 1–24.
- Van Assche, K., Salukvadze, J., 2011. Tbilisi reinvented: planning, development and the unfinished project of democracy in Georgia. *Planning Perspectives* 27, 1–24. doi:10.1080/02665433.2011.601611

Van Assche, K., Salukvadze, J., Duineveld, M., 2012. Speed, vitality and innovation in the reinvention of Georgian planning aspects of integration and role formation. *European Planning Studies* 20, 999–1015.

Zechner und Zechner Gmbh, 2011. Gudiashvili Square Redevelopment [WWW Document]. URL http://www.worldarchitecturenews.com/?fuseaction=wanappln.projectview&upload_id=18360 (accessed 6.27.13).

ამაშუკელი თამარ, ბუხრაშვილი შორენა, ნემსაძე ოთარ, 2014. საჯარო დისკუსიის ანგარიში თემაზე: ვის ეკუთვნის ქალაქი: თვითმმართველობა და ურბანული პოლიტიკა. ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიურო.

ნატროშვილი ნინო, 2015. ბიზნესპალატის პროექტი – ქართული მანჰეტენი ვერეს ხეობაში [WWW Document]. ნეტგაზეთი. URL <http://netgazeti.ge/business/42201/> (accessed 2.20.16).

ტფილისის ჰამქარი, 2011. ჩვენი გამოფენები [WWW Document]. Facebook. URL <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.10150157737772907.357519.60458297906&type=3>